

સુખી થવાની ચાવી

(નિત્ય ચિંતન સહિત)

જે શુષ્પ રાગ-દ્રેષ્ટૃપ પરિણામેલ હોવાં છતાં પણ
માત્ર શુદ્ધાત્મામાં (દ્રવ્યાત્મામાં=સ્વભાવમાં) જ
‘હું પણું’ (એકત્વ) કરે છે અને તેનો જ
અનુભવ કરે છે, તે જ શુષ્પ સમ્યગુદ્રષ્ટિ છે
અર્થાત् તે જ સમ્યગુર્દર્શનની રીત છે.

લેખક - CA. જયેશ મોહનલાલ શેઠ
(બેશીવલી), B.Com., F.C.A.

-: નમસ્કાર મંત્ર-અર્થ સહિત :-

નમો અરિહંતાણં	- ત્રિકાળવર્તી તીર્થકર પ્રમુખ અરિહંત ભગવંતોને સમય-સમયની વંદણા હોજો!
નમો સિદ્ધાણં	- ત્રિકાળવર્તી સિદ્ધ ભગવંતોને સમય-સમયની વંદણા હોજો!
નમો આચારિયાણં	- ત્રિકાળવર્તી ગણધર પ્રમુખ આચાર્ય ભગવંતોને સમય-સમયની વંદણા હોજો!
નમો ઉપજ્ઞાયાણં	- ત્રિકાળવર્તી ઉપાધ્યાય ભગવંતોને સમય-સમયની વંદણા હોજો!
નમો લોએ સત્પ્વસાહુણં	- ત્રિકાળવર્તી સાહુ ભગવંતોને સમય-સમયની વંદણા હોજો!
ઓસો પંચ નમ્મોકારો	- આ પંચ નમસ્કાર સૂત્ર
સત્પ્વ પાવ પણાસણો	- સર્વ પાપોનો નાશ કરનારા છે.
મંગલાણં ચ સત્વેસિં	- સર્વ મંગલોમાં
પઢમં હવદ્ય મંગલં	- ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે

-: પંચ પરમેષ્ઠિ વંદન શ્લોક :-

આહન્તો ભગવન્ત ઈન્દ્રમહિતાઃ, સિદ્ધાશ્ સિદ્ધિશ્ચિતાઃ
આચાર્યા, જિનશાસનોત્તિકરાઃ, પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકા ।
શ્રી સિદ્ધાંત સુપાઠકા મુનિવરા, રત્નત્રયારાધકા:
પંચૈતે પરમેષ્ઠિન પ્રતિદિનઃ, કુર્વન્તુ નો મંગલમ् ॥

સુખી થવાની ચાવી

(નિત્ય ચિંતન સહિત)

- લેખક -

CA. જ્યોશ મોહનલાલ શેઠ (બોરીવળી), B.Com., F.C.A.

- અર્પણ -

માતા - પૂ. કાંતાબેન તથા

પિતા - પૂ. સ્વ. મોહનલાલ નાનચંદ શેઠને.

જે શુષ્પ રાગ-દ્રેષ્ટપ પરિણામેલ હોવાં છતાં પણ માત્ર શુદ્ધાત્મામાં (ક્રણ્યાત્મામાં=સ્વભાવમાં) જ ‘હું પણું’ (એકત્વ) કરે છે અને તેનો જ અનુભવ કરે છે, તે જ શુષ્પ સમ્યગ્રણિ છે અર્થાત् તે જ સમ્યગ્દર્શનની રીત છે.

પ્રકાશક : શૈલેશ પુનમચંદ શાહ

અનુમોદક - જયકળા નલિન ગાંધી પરિવાર

- અનુક્રમણિકા -

ક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠ
★	પ્રસ્તાવના	iii
★	લેખકના હૃદયોદ્ગારો	vii
૧	સુખી થવાની ચાવી	૧
૨	સવારે ઉઠીને	૧૮
૩	સમાચિ ભરણ ચિંતન	૩૦
૪	કંદમૂળ વિશે	૩૪
૫	રાત્રિભોજન વિશે	૩૬
૬	બાર ભાવના	૩૮
૭	નિત્ય ચિંતન કહિકાઓ	૪૨

સમ્યગ્દર્શન વિશે અધિક ગહુન અભ્યાસ માટે દિગંબર શાસ્ત્ર આધારિત દ્વારાનુયોગ અને વસ્તુ વ્યવસ્થા સહિત લેખકની અન્ય કૃતિ નિઃશુલ્ક મેળવો - 'દ્રષ્ટિનો વિષય'

આ પુસ્તક અને અન્ય સાહિત્યની pdf e-Book on
website WWW.JAYESHSHETH.COM ડાઉનલોડ કરી શકાશો.

© CA. જ્યેશ મોહનલાલ શેઠ

મૂલ્ય : અમૂલ્ય

ગુજરાતી - ચૌદિમી આવૃત્તિ - વિ.સં. ૨૦૭૨ (જુલાઈ ૨૦૧૬) પ્રત : ૧૦,૦૦૦

ગુજરાતી : ૨,૭૪,૦૦૦ • હિન્દી: ૪,૫૧,૦૦૦ • અંગ્રેજી : ૨,૦૦,૦૦૦ કુલ : ૭,૪૫,૦૦૦

નોંધ - આ પુસ્તક કોઈને છપાવવું હોય તો, અમારો સંપર્ક કરવા વિનંતિ છે.

વિશેષ - જો આપને આ પુસ્તક વારચા બાદ જરૂરત ન હોય તો આશાતનાથી બચવા નીચેના સ્થળોએ પરત કરવા વિનંતિ છે.

- સંપર્ક અને પ્રાપ્તિ રથાન -

શૈલેશ પુનમચંદ શાહુ - ૪૦૨, પારિજાત, સ્વામી સમર્થ માર્ગ,

(હનુમાન કોસ રોડ નં ૨), વિલેપાર્ક (ઈસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦૦૫૭.

ફોન નં ૨૬૧૩ ૩૦૪૮ મોબાઇલ નં ૯૮૮૮૨૪ ૩૬૭૯૯૯/૭૩૦૩૨ ૮૯૩૩૪

Email : spshah1959@gmail.com

જયકળા નલિન ગાંધી - સી/૫૦૨, એડવેન્ટ નીલ રેસિન્સી, પૂર્ણપણા હાઇસ્કુલની બાજુમાં,
ભરૂચા રોડ, ભાટલાંદેવી મંદિરની પાછળ, દહિસર (ઈસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૬૮.

ફોન નં ૨૮૮૫ ૨૫૩૦ મોબાઇલ નં. ૯૮૩૩૬ ૭૭૪૪૭ / ૯૮૨૧૯ ૫૨૫૩૦

Email : nalingandhi123@gmail.com

ટાઇપ સેટિંગ : સર્ભીર પારેઅ - કિએટીએ યેજ સેટર્સ ફોન : ૯૮૬૬૦ ૦૧૬૦૯

મુશ્રૂણ : આનંદ લિમાન્ડ ઇંડિયા પ્રિંટિંગ વર્ક્સ, વાળા, મુંબઈ ઇમેલ: aanandlimaye55@gmail.com

પ્રસ્તાવના

અનંત અનંત કાળથી સંસાર સાગરમાં રહેતા જીવને
ભગવાને કહેલી દુર્લભતાઓ (મનુષ્યભવ, આર્થક્ષેત્ર, ઉત્તમ
કુળ, દીર્ઘ આયુ, પૂર્ણ ઈન્જિન્યો, નીરોગી શરીર, સાચા ગુરુ,
સાચા શાસ્ત્ર, સાચી શ્રદ્ધા અર્થાત् સમ્યગુદર્શન અને
મુનિપણું)માંથી શરૂઆતની આઠ દુર્લભતા આપણાને અનંતીવાર
મળી છે છતાં આપણા જીવની અર્થાત્ આપણી દિશા બદલાણી
નહિ. ઘાંચીના બળદની જેમ ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ કરતા રહ્યા
પરંતુ પંચમ ગતિ અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ માટે પ્રગતિ ન થઈ તેનું
કારણ જ્ઞાનીઓ એવું બતાવે છે કે આઠ દુર્લભતા મળ્યાં પછી
જે જીવ નવમી દુર્લભતા ન પામે એટલે કે આત્મ અનુભવ
(સ્પર્શના) ન કરે અર્થાત્ સમ્યગુદર્શન ન પામે તો સંસારનો ફેરો
ટળતો નથી, અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ મળતો નથી.

તો અતે પ્રસ્તુત છે ‘સુખી થવાની ચાવી’ આત્મા પ્રાપ્ત
કરવાનો એક અતિ વેદિક, સચોટ અને સીધો ઈલાજ. લેખક
શ્રી જયેશભાઈ શેઠ, વ્યવસાયે ચાર્ટડ એકાઉન્ટન્ટ છે તેમણે
તેમના વર્ષોનાં વાંચન, ચિંતન, મનન, અભ્યાસ, અનુભવને
આચરણમાં મૂક્યા પશ્ચાત આ માનવસમાજનાં કલ્યાણાર્થ,

કરણાથી અને શાસ્ત્રોના આધારથી સનાતન સત્યો છારા આત્મપ્રાપ્તિનો સરળ માર્ગ દર્શાવિલ છે. કેટલાંચ આગમો વાંચતા, પુસ્તકો વાંચતા, વ્યાખ્યાનો સાંભળતા મનમાં કેટલાંચ પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય ત્યારે, કોઈધાર અનેક મતોને કારણે મૂળ સિદ્ધાંત ભૂલાય અને વિષયાંતર તથા વિવાદોમાં મુખ્ય વાત અને સમજ વિસારે પડી જાય છે. લેખકનો આ એક ઉત્તમ પ્રચાસ છે કે આ વિશ્વનો દરેક જીવ, કેવી રીતે સુખી થાય તેના શાશ્વત સિદ્ધાંતોને તેમણે ટૂંકી, સરળ અને સુગમ ભાષામાં આપણાને પિરસ્યા છે.

એવી એક અંગ્રેજી કહેવત છે કે સફળ વ્યક્તિ કાંઈ નવું નથી કરતી, જે પાયાના નિયમો છે અને સિદ્ધાંતો છે તેને જ નિયમિત રીતે પોતાના જીવનમાં ઉતારી તે સફળ બની જાય છે; તે જ્યાએ, આપણે આ સુખી થવાની ચાવીની સનાતન વાતો જીવનમાં વહી લઈએ અને ભવોભવના આંટા ટાળી દઈએ. ભગવાન કૃપાએ અને લેખકની અસીમ કૃપા, કરણા અને આપણા અહોભાગ્યથી આપણાને તે ભવોભવના ચક્કટ્યુહને ભેદવાની સાઈ-સરળ ચાવી, અદના (સામાન્ય) માણસ (COMMON MAN) ને પણ સમજાય તેવી ભાષા અને શૈલીમાં પ્રાપ્ત થઈ છે. તેમનો આ પ્રયત્ન ત્યારે જ સફળ થયો ગાણાશે

જ્યારે આ ચાવીથી દરેક વાંચક, પોતાના આત્માને ભવોભવના બંધનરૂપ તાળાથી મુક્ત કરાવે (હોડાવે) અર્થાત્ નિત્ય વાંચન, મનન, ચિંતન અને અમલ કરવાથી શું અશક્ય છે? કાંઈ જ નહિ. જો એક દેડકો કે એક સિંહ..... સમ્યગુર્જન પામીને મોક્ષગામી બની શકે તો વિવેકસહિત પાંચ ઈન્ડ્રિયોવાળાં આપણે અર્થાત્ મનુષ્ય એક સચોટ નિર્ણય લઈ સમ્યગુર્જન પામીને મોક્ષગામી ન બની શકીએ???? અર્થાત્ ૪૩૨ બની શકીએ... તો વાંચો, વિચારો, ચિંતન કરો અને અપનાવો પ્રસ્તુત ‘સુખી થવાની ચાવી’ને કે જેથી મોક્ષમાર્ગ અને અંતે મોક્ષ મેળવી અનંત અવ્યાબાધ સુખ મેળવો એવી આશા સહિત.

લી.

જીતેન્દ્ર શાંતિલાલ શાહુ

CA. મુકેશ પુનમચંદ શાહુ F.C.A.

શૈલેશ પુનમચંદ શાહુ

જયકળા નલીન ગાંધી

નમીતા રસેશ શાહુ

VI ♦ સુખી થવાની ચાવી

લેખકના છદ્યોદ્ગારો

આ પુસ્તક આદ્યાત્મિક કાન્તિ સર્જવા લખેલ છે કારણ કે આ કાળમાં જૈન સમાજ બે વિભાગમાં વહેંચાઈ ગયેલ છે; જેમાંથી એક વિભાગ એવો છે કે જે માત્ર વ્યવહાર નયને જ માન્ય કરે છે અને માત્ર તેને જ પ્રાધાન્ય આપે છે અને માત્ર તેનાથી જ મોક્ષ માને છે, જ્યારે બીજો વિભાગ એવો છે કે જે માત્ર નિશ્ચય નયને જ માન્ય કરે છે અને માત્ર તેને જ પ્રાધાન્ય આપે છે અને માત્ર તેનાથી જ મોક્ષ માને છે. પરંતુ ખરેખરો મોક્ષમાર્ગ નિશ્ચય-વ્યવહારની યોગ્ય સંદ્યિમાં જ છે કે જે વાત માત્ર કોઈક વિરલા જ જાણે છે કે જે વાત આ પુસ્તકમાં સમજાવવાનો પ્રયાસ કરેલ છે.

અત્યારે જૈન સમાજમાં પ્રવર્તતી તત્ત્વ વિશેની આવી ગેરસમજોને દૂર કરવા અમે અમારા આત્માની અનુભૂતિપૂર્વકના વિચારો શાસ્ત્રના આધાર સહિત આ પુસ્તકમાં પ્રસ્તુત કરીએ છીએ, જેનો વિચાર-ચિંતન-મનન આપ ખુલ્લા મનથી અને ‘સારં તે જ મારં’ અને ‘સાચું તે જ મારં’ એવો અભિગમ અપનાવીને કરશો તો અવશ્ય આપ પણ તત્ત્વની પ્રતીતિ જરૂર કરી શકશો એવો અમને વિશ્વાસ છે.

મને નાની ઉંમરથી જ સત્યની શોધ હતી અને તેને માટે સર્વ દર્શનનો અભ્યાસ કર્યો અને અંતે જૈન દર્શનના અભ્યાસ પણ્યાત् 1999માં 38 વર્ષની ઉંમરે મને સત્યની પ્રાપ્તિ થઈ અર્થાત् તેનો અનુભવ/સાક્ષાત્કાર થયો. તદ્પણ્યાત् જૈન શાસ્ત્રોનો પુનઃ પુનઃ સ્વાદ્યાય કરતાં અનેક વખત સત્યનો

અર્થાત् શુદ્ધાત્માનો અનુભવ થયો કે જેની રીત આ પુસ્તકમાં સર્વેજનોના લાભાર્થી આપવાનો પ્રયત્ન કરેલ છે.

અમે કોઈપણ મત-પંથમાં નથી અમે માત્ર આત્મામાં છીએ અર્થાત् માત્ર આત્મધર્મમાં જ છીએ તેથી કરીને અત્રે અમે કોઈપણ મત-પંથનું મંડન અથવા ખંડન ન કરતાં માત્ર આત્માર્થે જે ઉપયોગી છે તે જ આપવાની કોશિશ કરેલ છે માટે સર્વેજનોએ તેને, તે જ અપેક્ષાએ સમજવું એવી અમારી વિનંતી છે.

આ પુસ્તક વિશે સામાન્ય અને વિદ્ધતજનો તરફથી ઉત્કૃષ્ટ અભિપ્રાય પ્રાપ્ત થયેલ છે અને તેથી જ આ પુસ્તકની દસ્મી આવૃત્તિ છાપવામાં આવી રહેલ છે, તેથી તે સર્વેજનોનો અમે હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. અમને આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં, છપાવવામાં તથા વિતરણ કરવામાં અનેક લોકોએ અલગ-અલગ રીતે સહકાર આપેલ છે, તે સર્વેના અમે ઋણી છીએ; તેથી તે સર્વેજનોનો પણ અમે હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

અમારા આત્માની અનુભૂતિપૂર્વકના વિચારોને આપ પરીક્ષા કરીને અને અત્રે આપેલ શાસ્ત્રોના આધારથી સ્વીકાર કરીને સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરો કે જેથી આપ પણ ધર્મરૂપ પરિણામો અને મોક્ષમાર્ગ ઉપર અગ્રેસર બની અંતે સિદ્ધત્વને પામો એ જ અભ્યર્થના સહ.

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં જાણે-અજાણે મારાથી કાંઈપણ જિનાજા વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો ત્રિવિદ્યે-ત્રિવિદ્યે મારા મિરછામિ દુક્કડં!

CA. જ્યેશ મોહનલાલ શેઠ

મુંબઈ, 29-06-2014.

સુખી થવાની ચાવી

સર્વ પ્રથમ પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને નમસ્કાર કરીને અમે સુખી થવાની ચાવી વિષે લખવાનો પ્રયત્ન કરીએ છીએ. કારણ કે સર્વે જીવો સુખના જ અર્થી હોય છે, દુઃખથી તો સર્વે જીવો દૂર જ રહેવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તે સુખ બે પ્રકારના છે. એક શારીરિક-ઇન્ડ્રિયજન્ય સુખ, કે જે ક્ષાળિક (TEMPORARY) છે અને બીજું આત્મિક સુખ, કે જે શાશ્વત (PERMANENT) છે.

પ્રથમ અમે શારીરિક-ઇન્ડ્રિયજન્ય સુખ વિષે જણાવીશું કારણ કે તેનાથી સર્વે જીવો ચિર-પરિચિત છે. તેવાં સંસારી જીવોને સુખ એટલે ઉત્તમ સ્વાસ્થ્ય (HEALTH), અઢળક પૈસો (WEALTH) તથા અનુકૂળ પત્ની, પુત્ર વગેરે પરિવાર (GOOD FAMILY). આ સર્વે સુખનો ઋત (SOURCE) શું છે? તો આપ કહેશો કે સદ્ગનસીબ (GOOD LUCK). તો પ્રશ્ન થશે કે તે સદ્ગનસીબી મળે કઈ રીતે? બને કઈ રીતે? તો તેનો ઉત્તર છે પુણ્યથી. કારણ કે જે આપણું પૂર્વ પુણ્ય છે તેને જ સદ્ગનસીબ કહેવાય છે. જ્યારે પૂર્વ પાપોને બદ્ધનસીબ (BAD LUCK)

કહેવાય છે. તેથી કરીને જેઓએ પોતાનું નસીબ સારું બનાવવું છે તેઓને પુણ્યની અત્યંત આવશ્યકતા છે અને સાથે પાપથી બચવાની પણ અત્યંત આવશ્યકતા છે કારણ કે પાપ તથા પુણ્ય સામ-સામે સરભર થતાં નથી, બંને અલગ-અલગ ભોગવવાં પડે છે. પાપનું ફળ દુઃખરૂપ હોય છે, કે કે કોઈ પણ જીવ ઈરછતાં નથી. જો દુઃખરૂપ ફળ જીવ ઈરછતો નથી, તો તેના જનકરૂપ પાપ કર્દી રીતે આચરાય? અર્થાત् ન જ આચરાય, કર્દી જ ન આચરાય.

તેથી સદ્ગણસીબ બનાવવાં તથા બદ્ધનસીબીથી બચવા-બદ્ધનસીબી ઘટાડવાં રોજિંદા જીવનમાં જે કોઈ મોટાં પાપો થાય છે તે બંધ કરવાં આવશ્યક છે, કેવાં કે- કંદમૂળ-ભક્ષણ, રાત્રિભોજન, સપ્ત-મહાવ્યસન (જુગાર, દાર્ઢ, માંસ, વેશ્યાગમન, ચોરી, શિકાર અને પરસ્ત્રીગમન અથવા પરપુરુષગમન) તથા અભક્ષ-ભક્ષણ- ક્રેમ કે બોળ અથાણાં, મધ્ય, માખણ વગેરે તથા અન્યાય-અનીતિથી અર્થોપાર્જન ન કરવું. આવાં મોટાં પાપો બંધ કરતાં જ નવાં દુઃખોનું આરક્ષણ બંધ થઈ જશે અને જૂનાં પાપોનો પશ્ચાતાપ કરતાં, કોઇ, માન, માયા, લોભ ઓછાં કરતાં (પરંતુ ભાવના તેઓને પૂર્ણ છોડવાની રાજવી અર્થાત् ભાવના વીતરાગી બનવાની રાજવાની) તથા બાર/સોળ ભાવનાનું ચિંતન કરતાં નવાં પુણ્યનો બંધ થાય

ਛੇ ਤਥਾ ਜੂਨਾਂ ਪਾਪੋਨੇ ਬੰਧ ਸ਼ੀਥਿਲ ਥਾਵ ਛੇ ਅਰਥਾਤ् ਜੂਨਾਂ ਪਾਪੇ ਹਣਵਾਂ ਬਨੇ ਛੇ. ਆ ਜ ਸਦਨਸੀਬ ਬਨਾਵਵਾਨੋ ਤਥਾ ਬਦਨਸੀਬੀਥੀ ਬਚਵਾਨੋ ਮਾਰ੍ਗ ਛੇ.

ਅਤੇ ਕੋਈਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਥਾਵ ਕੇ ਅਮਨੇ ਤੇ ਅਮੁਕ ਦੇਵ-ਦੇਵੀਨੀ ਝੁਪਾ ਤਥਾ ਤੇਮਨਾ ਦਰਜਨ-ਭਕਿਤਿ ਕਰਵਾਥੀ ਜ ਸੁਖ ਮਣਤੁਂ ਦੇਖਾਅ ਛੇ. ਤੋ ਤੇਓਨੇ ਅਮਾਰੇ ਉਤਰ ਏ ਛੇ ਕੇ- ਤੇ ਸੁਖ ਆਪਨਾ ਪੂਰ੍ਵ ਪੁਣਿਧਨੁੰ ਜ ਫਿਲ ਛੇ. ਜੋ ਆਪਨਾ ਪਾਪਨੇ ਉਦਿਦ ਹੋਵ ਤੋ ਕੋਈ ਜ ਦੇਵ-ਦੇਵੀ ਤੇਨੇ ਪੁਣਿਧਮਾਂ ਫੇਰਵਾ ਮਾਟੇ ਸ਼ਾਕਿਤਿਮਾਨ ਨਥੀ. ਪੁਣਿਧਨੁੰ ਫਿਲ ਮਾਂਗਵੁੰ ਤੇ ਜਿਦਾਨਸਾਲਿਤ੍ਰਪ ਹੋਵਾਥੀ, ਧਣਾਂ ਬਦਾ ਪੁਣਿਧਨੁੰ ਅਲਪ ਫਿਲ ਮਨੇ ਛੇ ਅਨੇ ਤੇ ਸੁਖ ਭੋਗਵਤੀ ਵਖਤੇ ਨਿਯਮਥੀ ਧਣਾਂ ਜ ਪਾਪੇ ਬੰਧਾਅ ਛੇ, ਕੇ ਜੇ ਭਵਿ਷ਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਜਨਕ (ਕਾਰਣ) ਬਨੇ ਛੇ. ਤੇਥੀ ਮਾਂਗੇ ਅਥਵਾ ਨ ਮਾਂਗੇ, ਆਪਨੇ ਆਪਨਾ ਪੂਰ੍ਵ ਪੁਣਿਧ-ਪਾਪਨੁੰ ਫਿਲ ਅਵਥਾਰ ਜ ਮਨੇ ਛੇ, ਆ ਜ ਸ਼ਾਸ਼ਵਤ ਨਿਯਮ ਹੋਵਾਂ ਛਿਤਾਂ, ਮਾਂਗੀਨੇ ਪਾਪਨੇ ਆਵਕਾਰ-ਆਮੰਤਰਾ (BOOKING INVITATION) ਸ਼ੁੰ ਕਾਮ ਆਪਵੁੰ? ਅਰਥਾਤ् ਨ ਜ ਮਾਂਗਵੁੰ, ਕਈ ਨ ਮਾਂਗਵੁੰ.

ਤੇਥੀ ਏਕਵਾਤ ਤੋ ਨਿਕਿਤ ਜ ਛੇ ਕੇ ਪੋਤਾਨੇ ਜੇ ਕਾਂਡਪਿਣਾ ਦੁਆਰੇ ਆਵੇ ਛੇ ਤੇਮਾਂ ਵਾਂਕ ਪੋਤਾਨਾ ਪੂਰ੍ਵ ਪਾਪੋਨੇ ਜ ਹੋਵ ਛੇ, ਅਨ੍ਯ ਕੋਈਨੋਂ ਨਹਿ. ਜੇ ਅਨ੍ਯ ਕੋਈ ਦੁਆਰ ਆਪਤਾਂ ਜਣਾਅ ਛੇ, ਤੇ ਤੋ ਮਾਤਰ ਨਿਮਿਤਤ੍ਰਪ ਜ ਛੇ. ਤੇਮਾਂ ਤੇਮਨੋ ਕਾਂਈ ਜ ਫੋਖ ਨਥੀ, ਤੇ ਤੋ

આપને, આપના પાપથી છોડાવવાવાળાં જ છે. છતાં આવી સમજણ ન હોવાથી, આપને નિમિત્ત પ્રત્યે જરાપણ રોષ આવે, તો ફરીથી આપને પાપનું બંધન થાચ છે કે કે ભવિષ્યના દુઃખોનું જનક (કારણ) બને છે. આજ રીતે અનાદિથી આપણે દુઃખો ભોગવતાં, નવાં દુઃખોનું સર્જન કરતાં રહ્યાં છીએ અને અત્યારે પણ કરી રહ્યાં છીએ. માટે આવાં અનંત દુઃખોથી છુટવાનો માત્ર એક જ માર્ગ છે કે દુઃખના નિમિત્તને હું ઉપકારી માનું કારણ કે તે મને પાપથી છોડાવવામાં નિમિત્ત થયેલ છે. તે નિમિત્તનો જરાપણ વાંક-ગુનો ન ચિંતવું, પરંતુ પોતાના પૂર્વ પાપો જ, અર્થાત् પોતાના જ પૂર્વના દુષ્કૃત્યો જ વર્તમાન દુઃખનું કારણ છે. તેથી દુઃખ વખતે એમ ચિંતવું કે- ઓહો! મેં આવું દુષ્કૃત્ય કરેલું! વિક્કાર છે મને! વિક્કાર છે!! મિચામિ દુક્કડં! મિચામિ દુક્કડં!! (આ છે પ્રતિક્રિમણ) અને હવે નક્કી કરું છું કે આવા કોઈ જ દુષ્કૃત્યનું આચરણ હવે પછી કદી નહીં જ કરું! નહીં જ કરું!! (આ છે પ્રત્યાખ્યાન) અર્થાત् પોતાના દુઃખના કારણ તરીકે અન્યોને દોષિત જોવાનું છોડી, પોતાના જ પૂર્વે કરેલા ભાવો અર્થાત् પૂર્વના પોતાના જ પાપ કર્મોનો જ દોષ નિછાળી, અન્યોને તે પાપોથી છોડાવવાવાળાં સમજુને, ઘન્યવાદ આપો (THANK YOU! - WEL COME!) અને નવાં પાપથી બચો!

જો આપ સુખના અર્થી છો, તો આપ દરેકને સુખ આપો!

અર્થાત् આપ જે આપશો, તે જ આપને મળશો; આવો છે કર્મનો સિદ્ધાંત. આપના વર્તમાન દુઃખનું કારણ આપે પૂર્વે કરેલ પાપ કર્મો જ છે, તેથી જો આપ દુઃખ ન ઈરછતા હો તો વર્તમાનમાં આપ બીજાને દુઃખ આપવાનું બંધ કરો અને ભૂતકાળમાં આપે જે બીજાને દુઃખ આપેલ હોય તેનો પશ્ચાતાપ કરો, તેનું ચિંતન કરી મનમાં પસ્તાવો કરો-માફી માંગો.

અતે કોઈને પ્રશ્ન થાય કે જગતમાં તો પાપી પણ પૂજાતાં જણાય છે, અત્યંત સુખી જણાય છે. તો તેનો ઉત્તર એવો છે કે તે તેઓના પૂર્વ પુણ્યનો પ્રતાપ છે, જ્યારે પાપીને વર્તમાનમાં ઘણાં ગાઢાં પાપોનો બંધ પડતો જ હોય છે કે જે તેઓના અનંત ભવિષ્યમાં અનંત દુઃખનું કારણ બનવા શક્તિમાન હોય છે. તેથી કોઈનાં પણ વર્તમાન ઉદ્ય ઉપર બ્રહ્મિ ન કરવી કારણ કે તે તો તેના ભૂતકાળના કર્મો ઉપર જ આધારિત હોય છે, પરંતુ માત્ર વર્તમાન પુરુષાર્થ ઉપર બ્રહ્મિ કરવાં જેવી છે કારણ કે તે જ તેનું ભવિષ્ય છે. અર્થાત् કોઈ પોતાનો વર્તમાન ઉદ્ય બદલી શકવા પ્રાય: શક્તિમાન નથી, પરંતુ પોતાનું ભવિષ્ય ઘડવા શક્તિમાન છે અને તેથી જ જીવ પુરુષાર્થ કરી સિદ્ધત્વ પણ પામી શકે છે માટે જ પોતાના ઉદ્ય ઉપર બ્રહ્મિ ન કરતાં અર્થાત् તેમાં દિષ્ટ-અનિષ્ટ બુદ્ધિ ન કરતાં માત્ર ને માત્ર આત્માર્થે જ પુરુષાર્થ કરવા યોગ્ય છે.

અતે જણાવેલ શારીરિક-ઇન્ડ્રીયોજન્ય સુખ તે ખરેખરે સુખ નથી, પરંતુ તે માત્ર સુખાભાસરૂપ જ છે અર્થાત્ તે સુખ દુઃખપૂર્વક જ હોય છે અર્થાત્ તે સુખ ઇન્ડ્રોયોની આકુળતારૂપ દુઃખને/વેગને શાંત કરવા જ સેવવામાં આવે છે છતાં તે અગ્રિમાં ઈંધણરૂપ ભાગ ભજવે છે અર્થાત્ તે ફરી-ફરી તેની ઇરણરૂપ દુઃખ જગાડવાનું જ કામ કરે છે અને તે ભોગ ભોગવતાં જે નવા પાપ બંધાય છે તે નવા દુઃખોનું કારણ બને છે અર્થાત્ તેવાં સુખ દુઃખપૂર્વક અને દુઃખરૂપ ફળ સહિત જ હોય છે. બીજું, તે ક્ષાળિક છે કારણ કે તે સુખ અમુક કાળ પછી નિયમથી જવાવાનું છે અર્થાત્ જીવને આવું સુખ માત્ર ત્રસ પર્યાયમાં જ મળવા ચોગય છે કે જે બહુ ઓછા કાળ માટે હોય છે, પછી તે જીવ નિયમથી એકેંદ્રિયમાં જાય છે કે જ્યાં અનંતકાળ સુધી અનંતદુઃખો ભોગવવા પડે છે, અને એકેંદ્રિયમાંથી બહાર નીકળવું પણ ભગવાને ચિંતામણિરતનની પ્રાપ્તિ તુલ્ય દુર્લભ જણાવેલ છે. તેથી જ ભગવાને આ મનુષ્યજન્મ, પૂર્ણ ઇન્ડ્રોયોની પ્રાપ્તિ, આચિત્નિકા, ઉર્ચાકુળ, ધર્મની પ્રાપ્તિ, ધર્મની દેશના, ધર્મની શ્રદ્ધા, ધર્મરૂપ પરિણામન વગેરેને એક એકથી અધિક અધિક દુર્લભ જણાવેલ છે. માટે આ અમૂલ્ય-દુર્લભ મનુષ્યજન્મ માત્ર શારીરિક-ઇન્ડ્રીયોજન્ય સુખ અને તેની પ્રાપ્તિ પાછળ ખર્ચવા જેવો નથી, પરંતુ તેની એક પણ પળને વ્યર્થ ન ગુમાવતાં,

માત્રને માત્ર, તવરાએ શાશ્વત સુખ એવા આત્મિક સુખની પ્રાપ્તિ અર્થે જ લગાવવા યોગ્ય છે.

હવે અમે શાશ્વત સુખ એવા આત્મિક સુખની પ્રાપ્તિનો માર્ગ જણાવીએ છીએ. સર્વપ્રથમ માત્ર આત્મલક્ષે, ઉપર જણાવેલ સુખની ચાવીઝપ શુભભાવનું સમ્યગદર્શન માટે ની આત્માની યોગ્યતા અર્થે સેવન કરવું આવશ્યક છે કારણ કે સમ્યગદર્શન એ મોક્ષમાર્ગનો દરવાજો છે, અર્થાત् નિશ્ચય સમ્યગદર્શન વગર મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ જ થતો નથી અને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ વગર આવ્યાબાધ સુખનો માર્ગ સાદ્ય થતો જ નથી. અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ અને પછીના પુરુષાર્થી જ સિદ્ધત્વ ઝેપે માર્ગ ફળ મળે છે અન્યથા નહિ. સમ્યગદર્શન થયા પછી જીવ અર્ધપુરુષ પરાવર્તન કાળથી વધારે સંસારમાં રહેતો નથી, તે અર્ધપુરુષ પરાવર્તન કાળમાં ૪૩૨ સિદ્ધત્વને પામે જ છે કે જે સત્ત-ચિત્ત-આનંદસ્વપ્નપ શાશ્વત છે. આથી સમજાય છે કે આ માનવભવમાં જો કાંઈપણ કરવા જૈવું હોય તો તે છે એક માત્ર નિશ્ચય સમ્યગદર્શન, તે જ પ્રથમમાં પ્રથમ પ્રાપ્ત કરવા જૈવું છે. જેથી કરીને પોતાને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ મળે અને પુરુષાર્થ ફોરવતા આગળ સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થાય. અતે એ સમજવું આવશ્યક છે કે જે સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મ

પ્રત્યે કહેવાતી શ્રદ્ધારૂપ અથવા તો નવતરણની કહેવાતી શ્રદ્ધારૂપ સમ્યગદર્શન છે તે તો માત્ર વ્યવહારિક (ઉપચારરૂપ) સમ્યગદર્શન પણ હોઈ શકે છે કે જે મોક્ષમાર્ગના પ્રવેશ માટે કાર્યકારી ગણાતું નથી. પરંતુ સ્વાનુભૂતિ (સ્વાત્માનુભૂતિ) સહિતનું સમ્યગદર્શન અર્થાત્ બેદજ્ઞાન સહિતનું સમ્યગદર્શન જ નિશ્ચય સમ્યગદર્શન કહેવાય છે અને તેના વગર મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ પણ શક્ય નથી, તેથી કરીને અત્રે જણાવેલ સમ્યગદર્શન તે નિશ્ચય સમ્યગદર્શન સમજવું.

પ્રથમ આપણે સમ્યગદર્શનનું સ્વરૂપ સમજશું. સમ્યગદર્શન એટલે દેવ-ગુરુ-ધર્મનું સ્વરૂપ જેમ છે તેમ સમજવું, અન્યથા નહિ અને જ્યાં સુધી કોઈપણ આત્મા પોતાનું ચથાર્થ સ્વરૂપ સમજતો નથી અર્થાત્ સ્વની અનુભૂતિ કરતો નથી ત્યાં સુધી દેવ-ગુરુ-ધર્મનું ચથાર્થ સ્વરૂપ પણ જાણતો નથી પરંતુ તે માત્ર દેવ-ગુરુ-ધર્મના બાધ્ય સ્વરૂપની/વેશની જ શ્રદ્ધા કરે છે અને તે તેને જ સમ્યગદર્શન સમજે છે પરંતુ તેવી દેવ-ગુરુ-ધર્મની બાધ્ય સ્વરૂપની/વેશની જ શ્રદ્ધા ચથાર્થ શ્રદ્ધા નથી અને તેથી તે નિશ્ચય સમ્યગદર્શનનું લક્ષણ નથી કારણ કે જે એકને (આત્માને) જાણે છે તે સર્વેને (જીવ-અજીવ વગેરે નવ તત્વો અને દેવ-ગુરુ-ધર્મના ચથાર્થ સ્વરૂપને) જાણે છે અન્યથા નહિ કારણ કે તે વ્યવહારનયનું કથન છે. અર્થાત્ એક આત્માને જાણતા જ તે જીવ

સાચા દેવ તત્ત્વનો અંશે અનુભવ કરે છે અને તેથી તે સાચા દેવને અંતરથી ઓળખે છે અને તેમ સાચા દેવને જાણતા જ અર્થાતું (સ્વાનુભૂતિ સહિતની) શ્રદ્ધા થતાં જ તે જીવ તેવા દેવ બનવાના માર્ગ ચાલતા સાચા ગુરુને પણ અંતરથી ઓળખે છે અને સાથે-સાથે તે જીવ તેવા દેવ બનવાનો માર્ગ બતાવતા સાચા શાસ્ત્રને પણ ઓળખે છે. માટે પ્રથમ તો શરીરને, આત્મા ન સમજવો અને આત્માને, શરીર ન સમજવું. અર્થાતું શરીરમાં આત્મબુદ્ધિ હોવી તે મિથ્યાત્પ છે. શરીર તે પુરુષ દ્રવ્યનું બનેલ છે અને આત્મા તે અલગ જ દ્રવ્ય હોવાથી પુરુષને આત્મા સમજવો અથવા આત્માને પુરુષ સમજવું તે વિપરીત સમજણા છે. બીજી રીતે પુરુષથી ભેદજ્ઞાન અને સ્વના અનુભવરૂપ જ ખરેખરું સમ્યગ્દર્શન હોય છે અને તે કર્મથી જોવામાં આવે તો કર્મોની સાત પ્રકૃતિનો ઉપશામ, ક્ષયોપશામ અથવા ક્ષયને સમ્યગ્દર્શન કહેવાચ છે. પરંતુ છદ્મસ્થને કર્મોનું જ્ઞાન થતું નથી, માટે આપણે તો પ્રથમ કસોટીથી અર્થાતું પુરુષથી ભેદજ્ઞાન અને સ્વાનુભવરૂપ (આત્માનુભૂતિરૂપ) જ સમ્યગ્દર્શન સમજવું. તેથી કરીને પ્રશ્ન થાય કે સમ્યગ્દર્શન કરવા માટે, શું કરવું જરૂરી છે?

ઉત્તર - ભગવાને કહ્યું છે કે ‘સર્વ જીવો સ્વભાવથી સિદ્ધ સમાન જ છે’ એ વાત સમજવી જરૂરી છે. સંસારી જીવો શરીરસ્થ છે અને સિદ્ધના જીવો તો મુક્ત છે, તો સંસારીને સિદ્ધ જેવા

કહ્યાં, તે કઈ અપેક્ષાએ? **ઉત્તર** - તે શુદ્ધ દ્રવ્યાચાર્થિકનયની અપેક્ષાએ. જેમકે સંસારી જીવો શરીરસ્થ હોવા છતાં, તેમનો આત્મા એક જીવત્વ રૂપ પારિણામિક ભાવરૂપ હોય છે; તે જીવત્વરૂપભાવ છદ્મસ્થને (અશુદ્ધદ્રવ્યાચાર્થિકનયે કરી) અશુદ્ધ હોય છે અને તેના કખાચાત્મા વગેરે આઠ પ્રકાર પણ કહ્યાં છે. તે અશુદ્ધ જીવત્વભાવ અર્થાતું અશુદ્ધરૂપે પરિણામેલ આત્મામાંથી અશુદ્ધિને (વિભાવભાવને) ગૌણ કરતાં જ, જે જીવત્વરૂપ ભાવ શેખ રહે છે તે જ પરમ પારિણામિકભાવ, શુદ્ધભાવ, શુદ્ધાત્મા, કારણપરમાત્મા, સિદ્ધસંદર્શભાવ, સ્વભાવભાવ વગેરે અનેક નામોથી ઓળખાય છે અને તે ભાવની અપેક્ષાએ જ ‘સર્વ જીવો સ્વભાવથી સિદ્ધ સમાન જ છે’ એમ કહેવાય છે. આ જ વાત શ્રી ભગવતીજી (ભગવદી/વિવાહપત્રતિ) સૂત્રમાં ૧૨માં શતકમાં ઉદ્ઘેસો ૧૦માં કહેલ છે, “હે ભગવાન! આત્મા કેટલા પ્રકારના કહ્યાં છે? હે ગૌતમ! આઠ પ્રકારના. તે દ્રવ્યાત્મા, કખાચાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, ધર્માત્મા, ચારિત્રાત્મા અને વીર્યાત્મા છે. હે ભગવાન! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય તેને શું કખાચાત્મા હોય અને કખાચાત્મા હોય તેને દ્રવ્યાત્મા હોય? હે ગૌતમ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય તેને કખાચાત્મા કદચિત હોય કદચિત ન હોય પણ જેને કખાચાત્મા હોય, તેને તો અવશ્ય દ્રવ્યાત્મા હોય.

હે ભગવાન! જેને ક્રવ્યાત્મા હોય તેને યોગાત્મા હોય? એ પ્રમાણે જેમ ક્રવ્યાત્મા અને કપાયાત્માનો સંબંધ કહ્યો તેમ ક્રવ્યાત્મા અને યોગાત્માનો સંબંધ કહેવો. (અર્થાત् જેને ક્રવ્યાત્મા હોય તેને યોગાત્મા કહચિત હોય કહચિત ન હોય પણ જેને યોગાત્મા હોય, તેને તો અવશ્ય ક્રવ્યાત્મા હોય).” આમ શ્રી ભગવતીજુ (ભગવદ્/વિવાહપત્રતિ) સૂત્રમાં ૧૨માં શતકમાં ઉદ્દેસો ૧૦માં જણાવ્યા અનુસાર ક્રવ્યાત્મા છેક જીવમાં હોય છે. અર્થાત् તે મિથ્યાત્વી હોય કે સમ્યગ્દર્શની હોય, છદ્મસ્થ હોય કે કેવળી હોય, સંસારી (સશરીરી) હોય કે સિંહ (અશરીરી) હોય- છેક જીવને ક્રવ્યાત્મા હોય છે. આથી સમજાય છે કે તે ક્રવ્યાત્મા તે જ અમે ઉપર જણાવેલ શુદ્ધાત્મા (અશુદ્ધ જીવત્વભાવ અર્થાત् અશુદ્ધરૂપે પરિણામેલ આત્મામાંથી અશુદ્ધિને ગૌણ કરતાં જ, જે જીવત્વરૂપ ભાવ શેષ રહે છે તે) છે અને તે જ શુદ્ધાત્માની વાત અમે આ પુસ્તકમાં કરેલ સમજવી. હવે આપણે તે જ વાત ક્રષ્ણંતથી જોઈશું.

જેમ કહોળાં પાણીમાં શુદ્ધ પાણી છુપાયેલ છે એવા નિશ્ચયથી જે કોઇ તેમાં ફટકડી (ALUM) ફેરયે છે તો અમુક સમય બાદ તેમાં (પાણીમાં) રહેલ કહોળરૂપ માટી તળિયે બેસી જવાથી, પૂર્વનું કહોળું પાણી સ્વરચછરૂપ જણાય છે. તેવી જ રીતે, જે અશુદ્ધરૂપ (રાગ-ક્રેષરૂપ) પરિણામેલ આત્મા છે તેમાં,

વિભાવરૂપ અશુદ્ધભાવને બુદ્ધિપૂર્વક ગૌણ કરતાં જ જે શુદ્ધાત્મા (દ્રવ્યાત્મા) દ્યાનમાં આવે છે અર્થાત् જ્ઞાનમાં વિકલ્પરૂપે આવે છે, તેને ભાવભાસન કરે છે અને તે શુદ્ધાત્માની અનુભૂતિ થતાં જ જીવને સમ્યગ્દર્શન થાય છે અર્થાત् તે જીવ તે શુદ્ધ આત્મરૂપમાં (સ્વરૂપમાં = સ્વભાવમાં) ‘હું પણું’ (એકત્વપણું = સ્વપણું) કરતાં જ, કે જે પહેલા શરીરમાં ‘હું પણું’ કરતો હતો, તે જીવને સમ્યગ્દર્શન થાય છે; આ રીત છે સમ્યગ્દર્શનની અર્થાત् ‘જે જીવ રાગ-ક્લેષરૂપ પરિણામેલ હોવાં છતાં પણ માત્ર શુદ્ધાત્મામાં (દ્રવ્યાત્મામાં=સ્વભાવમાં) જ ‘હું પણું’ (એકત્વ) કરે છે અને તેનો જ અનુભવ કરે છે, તે જ જીવ સમ્યગ્રંથિ છે અર્થાત્ તે જ સમ્યગ્દર્શનની રીત છે.’

બીજું ક્લષ્ટાંત- જેમ દર્પણમાં (અરીસામાં) અલગ અલગ જાતનાં ઘણાં પ્રતિબિંબો હોય છે પરંતુ તે પ્રતિબિંબોને ગૌણ કરતાં જ સ્વરચ્છ દર્પણ ક્લષ્ટાંતમાં આવે છે તેવી જ રીતે આત્મામાં-જ્ઞાનમાં જે જોય હોય છે તે જોયોને ગૌણ કરતાં જ નિર્વિકલ્પરૂપ જ્ઞાનનો અર્થાત્ શુદ્ધાત્માનો અનુભવ થાય છે; આ જ સમ્યગ્દર્શનની રીત છે. આ જ રીતથી અશુદ્ધ આત્મામાં પણ સિદ્ધ સમાન, શુદ્ધાત્માનો નિર્ણય કરવો અને તેમાં જ ‘હું પણું’ કરતાં, સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ થાય છે.

આત્મામાં ભેદજ્ઞાન કઈ રીતે કરવું? તેનો ઉત્તર એમ છે કે-

પ્રથમ તો પ્રગટ માં આત્માના લક્ષણાથી એટ લે જ્ઞાનરૂપ જોવા-
 જાણવાના લક્ષણાથી આત્માને ત્રહણ કરતાં જ પુરુષાલમાત્ર સાથે
 ભેદજ્ઞાન થઈ જાય છે. અને પણી તેનાથી આગળ વધતાં, જીવના
 જે ઉદ્યાદિભાવો કર્મની અપેક્ષાથી કદ્યાં છે, અને કર્મો પુરુષાલરૂપ
 જ હોવાથી, તે ઉદ્યાદિભાવોને પણ પુરુષાલના ખાતામાં નાંખી,
 પ્રજ્ઞારૂપ બુદ્ધિથી શુદ્ધાત્માને ત્રહણ કરવો અર્થાત् તે
 ઉદ્યાદિભાવોને જીવમાંથી ગૌણ કરતાં જ જે જીવભાવ શેષ રહે
 છે, તે જ પરમપારિણામિકભાવ, શુદ્ધાત્મા, સ્વભાવભાવ, શુદ્ધ
 ચૈતન્યભાવ, કારણપરમાત્મા, દ્રવ્યાત્મા, સમ્યગ્દર્શનનો વિષય
 (દ્રષ્ટિનો વિષય) વગેરે અનેક નામોથી ઓળખાવાય છે અને
 તેના અનુભવે જ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે. તે ભાવની
 અપેક્ષાએ જ ‘સર્વ જીવો સ્વભાવથી સિદ્ધ સમાન જ છે’ એમ
 કહેવાય છે. તેના અનુભવને જ નિર્વિકલ્પ અનુભૂતિ કહેવાય છે
 કારણ કે તે સામાન્યભાવ સ્વરૂપ હોવાથી તેમાં કોઈ જ વિકલ્પને
 સ્થાન જ નથી. ભેદ-જ્ઞાનની રીત આવી છે. અમે તો આ જ
 શુદ્ધાત્માને અનુભવીએ છીએ અને પરમસુખનો અનુભવ કરીએ
 છીએ. તો તેથી કરીને આપ પણ દ્રષ્ટિ બદલીને તેને જ શુદ્ધ જુઓ
 અને આપ પણ તેનો અર્થાત् સત્ત-ચિત-આનંદ સ્વરૂપનો આનંદ
 લો, એવી અમારી વિનંતી છે. તે જ સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ છે અને
 તે જ સમ્યગ્દર્શનની રીત છે. પરંતુ જે અત્રે જણાવેલ ચુક્તિ

અનુસાર સમ્યગ્દર્શનનો વિષય ન માનતાં અન્યથા ગ્રહણ કરે છે તે, શુદ્ધનયાભાષકૃપ એકાંત શુદ્ધાત્માને શોધે છે અને માને છે, તે માત્ર બ્રમજુપ જ પરિણામે છે. તેવો એકાંત શુદ્ધાત્મા કાર્યકારી નથી કારણ કે તેવો એકાંત શુદ્ધાત્મા, પ્રાપ્ત જ થતો નથી અને તેથી કરીને તે જીવ બ્રમમાં જ રહીને અનંત સંસાર વધારીને અનંત દુઃખોને પ્રાપ્ત કરે છે.

સમ્યગ્દર્શન માટે અન્ય રીતે કહી શકાય કે-જેમ કોઈ મહેલના ઝરામાંથી નિહાળતો પુરુષ, પોતે જ ફોયોને નિહાળે છે નહિ કે ઝરાખો; તે જ રીતે આત્મા, ઝરાખારૂપી આંખોથી ફોયોને નિહાળે છે તે જ્ઞાયક-જાણવાવાળો પોતે જ, નહિ કે આંખો અને તે જ હું છું, સોહું, તે જ્ઞાનમાત્ર સ્વરૂપ જ હું છું અર્થાત् હું માત્ર જોવા-જાણવાવાળો જ્ઞાયક-જ્ઞાનમાત્ર-શુદ્ધાત્મા છું એવી ભાવના કરવી અને તેમ જ અનુભવવું.

જે સમયે મતિ અને શ્રુતજ્ઞાન એ બન્નેમાંથી કોઈ એક જ્ઞાનક્ષારા સ્વાત્માનુભૂતિ થાય છે તે સમયે એ બન્ને જ્ઞાન પણ અતિન્દ્રિયસ્વાત્માને પ્રત્યક્ષ કરે છે તેથી તે બન્ને જ્ઞાન પણ સ્વાત્માનુભૂતિના સમયમાં પ્રત્યક્ષરૂપ છે પણ પરોક્ષ નથી. અર્થાત् સમ્યગ્દર્શન એ અનંતાનુબંધી કખાય ચોકડી અને દર્શનમોહના ઉપશમ, કષ્યોપશમ અથવા કષ્યથી થાય છે, પરંતુ તેની સાથે જ નિયમથી સમ્યક્જ્ઞાનરૂપ શુદ્ધોપયોગ ઉત્પત્ત થતો

હોવાથી તે શુદ્ધોપયોગને જ સ્વાત્માનુભૂતિ કહેવાચ છે કે જે જ્ઞાનાપરણીયના ક્ષયોપશમદૃપ હોય છે અને તે શુદ્ધોપયોગ અર્થાત् સ્વાત્માનુભૂતિ વિભાવ રહિત આત્માની અર્થાત् શુદ્ધાત્માની હોવાથી તેને નિર્વિકલ્પ સ્વાત્માનુભૂતિ કહેવાચ છે, અર્થાત્ સ્વાત્માનુભૂતિના કાળે મનોયોગ હોવાં છતાં ત્યારે મન પણ અતિનિદ્રિયદ્રુપે પરિણામવાથી તેને નિર્વિકલ્પ સ્વાત્માનુભૂતિ કહેવાચ છે.

હવે અમે દ્વાન વિશે થોડુંક જણાવીએ છીએ. કોઈપણ વસ્તુ-વ્યક્તિ-પરિસ્થિતિ આદિ ઉપર મનનું એકાગ્રતાપૂર્વકનું ચિંતન દ્વાન કહેવાચ છે. મનનું સમ્યગદર્શન માટે ખૂબજ મહત્વ છે અર્થાત્ સમ્યગદર્શનનો વિષય પણ મનથી જ ચિંતવાચ છે, અને અતિનિદ્રિય સ્વાત્માનુભૂતિકાળે પણ તે ભાવમન જ અતિનિદ્રિય જ્ઞાનદ્રુપ પરિણામે છે. તેથી કરીને મન ક્યા વિષય ઉપર ચિંતન કરે છે અથવા મન ક્યા વિષયોમાં એકાગ્રતા કરે છે તેના ઉપર જ બંધ અને મોક્ષનો આધાર છે અર્થાત્ મન જ બંધ અને મોક્ષનું કારણ છે.

કર્મો મન-વચન-કાચાથી બંધાચ છે, તેમાં સૌથી ઓછાં કર્મ કાચાથી બંધાચ છે કારણ કે કાચાની શક્તિને એક સીમા છે જ્યારે વચનથી કાચા કરતાં અધિક કર્મોનો બંધ થાય છે અને સૌથી વધારે કર્મોનો બંધ મનથી જ થાય છે કારણ કે મનને

કોઈ જ સીમા નહતી નથી. અર્થાતું મનનું બંધ અને મોક્ષમાં અનેરં મહત્વ છે, તેથી જ સર્વ સાધનાનો આધાર મન ઉપર જ છે અને મન ક્યા વિષય ઉપર ચિંતન કરે છે તે જાણવું અત્યંત આવશ્યક થઈ જાય છે કારણ કે તેનાથી જ આત્માની યોગ્યતા જણાય છે અને નવા કર્મોના બંધથી પણ બચી શકાય છે.

આ મનની એકાગ્રતારૂપ દ્યાન શુભ, અશુભ અને શુદ્ધ એમ ત્રણ પ્રકારે હોય છે. તે દ્યાનનાં ચાર પ્રકારો છે, જેમ કે- આર્તદ્યાન, રૈદ્રદ્યાન, ધર્મદ્યાન અને શુક્લદ્યાન; તેનાં પણ ઘણાં પેટા પ્રકારો છે. મિથ્યાત્વી જીવોને આર્તદ્યાન અને રૈદ્રદ્યાન નામના બે અશુભ દ્યાન સહજ જ હોય છે કારણ કે તેવા જ દ્યાનનાં, આત્માને અનાદિના સંસ્કાર છે; છતાં તે પ્રયત્નપૂર્વક મનને અશુભમાં જતું અટકાવી શકે છે. તે અશુભમાં જતું અટકાવવાની આવી રીતો છે, જેમ કે- આત્મલક્ષે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, આત્મસ્વરૂપનું ચિંતન, છ ક્રિયોના સમૂહરૂપ લોકનું ચિંતન, નવ તત્ત્વોનું ચિંતન, ભગવાનની આજ્ઞાનું ચિંતન, કર્મ-વિપાકનું ચિંતન, કર્મની વિચિત્રતાનું ચિંતન, લોકના સ્વરૂપનું ચિંતન વગેરે તે કરી શકે છે. આવું મિથ્યાત્વી જીવોનું દ્યાન પણ શુભરૂપ ધર્મદ્યાન કહેવાય છે, નહિ કે શુદ્ધરૂપ ધર્મદ્યાન; તેથી તેને અપૂર્વ નિર્જરાનું કારણ માન્યું નથી કારણ કે અપૂર્વ નિર્જરા માટે તે દ્યાન સમ્યગ્દર્શન સહિત હોવું આવશ્યક છે અર્થાતું

શુદ્ધરૂપ ધર્મદ્યાન હોવું આવશ્યક છે. સમ્યગ્રંઘિને આ ઉપરાંત શુદ્ધાત્માનું દ્યાન મુખ્ય હોય છે કે જેથી કરી તે ગુણશ્રેણી નિર્જરા છારા ગુણસ્થાનક આરોહણ કરતાં કરતાં આગળ શુકલદ્યાનરૂપ અન્નિથી સર્વ ધાતી કર્મોનો નાશ કરી, કેવળજ્ઞાન-કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કરે છે અને કાળે કરી સિદ્ધત્વને પામે છે.

અન્યમતિના દ્યાન, જેવાં કે- કોઈ એક બિંદુ ઉપર એકાગ્રતા કરાવે, તો કોઈ શ્વાસોશ્વાસ ઉપર એકાગ્રતા કરાવે અથવા તો અન્ય કોઈ રીતે, પણ જેનાથી દેહદ્યાસ જ ફ્રલ થતો હોય એવાં કોઈપણ દ્યાન ખરેખર તો આર્તદ્યાનરૂપ જ છે. આવા દ્યાનથી મનને થોડીક શાંતિ મળતી હોવાથી લોકો છેતરાચ જાય છે અને તેને જ સાચું દ્યાન માનવા લાગે છે. બીજું શ્વાસોશ્વાસ જોવાથી અને તેનો સારો અભ્યાસ હોય, તેને કખાયનો ઉદ્ભબ થાય તેની જાણ થવા છતાં, પોતે કોણ છે એનું સ્વાત્માનુભૂતિ પૂર્વકનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી, આ બધાં દ્યાનો આર્તદ્યાનરૂપ જ પરિણમે છે. તેવા આર્તદ્યાનનું ફળ છે તિર્યંચગતિ. જ્યારે કોઇ, માન, માચા-કપટરૂપ દ્યાન તે રૈન્ડ્રદ્યાન છે અને તેનું ફળ છે નરકગતિ. ધર્મદ્યાનના પેટા પ્રકારોમાં પણ આત્મા જ કેન્દ્રમાં છે, તેથી જ તેને સમ્યક્દ્યાન કહેવાચ છે.

કોઈ એવું માનતાં હોય કે- સમ્યગ્દર્શન દ્યાન વગર થતું નથી, તો તેઓઓ એ સમજવું આવશ્યક છે કે સમ્યગ્દર્શન

ભેદજ્ઞાન વગર થતું જ નથી, દ્વારાન વગર તો થાય છે. માટે સમ્યગુર્દર્શન માટે ની આવશ્યકતા તે દ્વારાન નહિ, પરંતુ શાસ્ત્રોથી સારી રીતે નિર્ણિત કરેલું તત્ત્વનું જ્ઞાન અને સમ્યગુર્દર્શનના વિષયરૂપ શુદ્ધાત્માનું જ્ઞાન છે. તે શુદ્ધાત્મામાં ‘હું પણું’ કરતાં સ્વાત્માનુભૂતિરૂપ સમ્યગુર્દર્શન પ્રગટે છે. તેથી આ માનવભવમાં જો કાંઈપણ કરવાં જેવું હોય તો, તે એક માત્ર નિશ્ચય સમ્યગુર્દર્શન જ પ્રથમમાં પ્રથમ પ્રાપ્ત કરવા જેવું છે; જેથી કરીને પોતાને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ મળે અને પુરુષાર્થ ફોરવતાં, આગળ સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થાય કે જે અવ્યાબાધ સુખસ્વપુરૂપ છે કે જેથી શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય. સર્વજનોને આવા શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય તેવી ભાવનાસહ, જીનાજ્ઞા વિરુદ્ધ અમારાથી કાંઈપણ લખાયું હોય તો ત્રિવિદ્યે ત્રિવિદ્યે અમારાં મિરછામિ દુક્કડં!

ॐ શાંતિ! શાંતિ! શાંતિ!

નોંધ - જેઓને સમ્યગુર્દર્શન વિશે વિસ્તારથી જાહેરું હોય, તેઓને લેખકના અન્ય લેખો વાંચવા વિનંતિ છે.

અભયદાન, જ્ઞાનદાન, અન્તરદાન, ધનદાન,
ઔષધદાનમાં અભયદાન અતિ શ્રેષ્ઠ છે. માટે સર્વેએ
રોજિંદા જીવનમાં જયણા (દરેક કામમાં ઓછામાં ઓછી જીવ
હિંસા થાય તેવી કાળજી) રાખવી અત્યંત આવશ્યક છે.

સવારે ઉઠીને

નિત્ય સવારે સૂર્યોદય પહેલાં ઉઠીને અર્થ સહિત નમસ્કાર મંત્ર ગણવા અને શક્ય હોય તો દરેક પદના ત્રણ એમ કુલ પંદર ખમાસણા-વંદળા (વંદના) કરવી. પછી પ્રતિક્રમણ કરવું. જે પૂર્ણ પ્રતિક્રમણ જેટલો સમય ન હોય તો અત્રે આપેલ ભાવ પ્રતિક્રમણ અવશ્ય કરવું. પ્રથમ સીમંઘલપ્રભુની આજા લઈને સામાયિક ધારણા કરવી અથવા ત્રણ નમસ્કાર મંત્ર ગણી ન પાળું ત્યાં સુધીનો સંવર ધારણા કરવો.

ભાવ પ્રતિક્રમણ

નમો અરિહંતાણાં, નમો સિદ્ધાણાં, નમો આયરિયાણાં, નમો ઉવજ્જાયાણાં, નમો લોઅે સવ્વસાહૃણાં, એસો પંચ નમ્ભોકારો, સવ્વ પાવ પણાસણો, મંગલાણાં ચ સવ્વેસિં, પઢ્મં હવદ મંગલં.

તિક્ખુતો, આયાહિણાં, પચાહિણાં, વંદામિ, નમંસામિ, સક્કારેમિ, સમ્માણોમિ, કદ્વાણાં, મંગલં, દૈવચં, ચેદચં, પઙ્કુષ્યાસામિ. ઈચ્છામિ પડિક્કમિઉ. ઈરિયા વહિયાએ વિરાહણાએ. ગમણાગમણો. પાણક્કમણો, બીયક્કમણો, હરિયક્કમણો, ઓસા, ઉત્તિંગ, પણાગ, દગ્ગા, મહૃતી, મક્કડા-સંતાણાં સંકમણો, જે મે જીવા વિરાહિયા એગિંદિયા, બેંદિયા, તેંદિયા, ચૌંદિયા, પંચિંદિયા. અભિહૃયા, વતિયા, લેસિયા,

સંઘાઈયા, સંઘટ્રિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્વિયા, ઠાણાઓ ઠાણાં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા તસ્સ મિરછામિ દુક્કડં. સ્વામીનાથ! પાપનું આલોચણ કરવાને રાઈં (સાંજે દેવસિયં બોલવું) પ્રતિક્રિયાની આજા, ઈરછામિએ ભંતે! તુબ્બેહિં અબભણુણાએ સમાણે રાઈં (સાંજે દેવસિયં બોલવું) જ્ઞાન, દર્શન, ચરિતાચરિતે, તપ, અતિચાર ચિન્તવનાર્થ કરેમિ કાઉસગાં નમો અરિહંતાણાં, નમો સિદ્ધાણાં, નમો આચારિયાણાં, નમો ઉપજ્ઞાયાણાં, નમો લોએ સવ્યસાહૃણાં, એસો પંચ નમ્મોકારો, સવ્ય પાવ પણાસણો, મંગલાણાં ચ સવ્યેસિં, પઢ્મં હવદ મંગલં.

પહેલા આવશ્યકની આજા! (એમ કઠીને ઇશાન ખૂણામાં સીમંદ્યાપ્રભુને ત્રણ વંદણા કરવી) કરેમિ ભંતે! સામાઈં સાવજું જેગં પરચકખામિ જાવ નિયમં પદ્ધ્યાસામિ દુવિહં તિવિહેણાં ન કરેમિ, ન કારયેમિ મણાસા વચસા કાયસા તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણાં વોસિરામિ. ઈરછામિ ઠામિ કાઉસગાં જો મે રાઈઓ (સાંજે દેવસિયો બોલવું) અઈયારો કાંઠો, કાઈઓ, વાઈઓ, માણસિઓ, ઉસ્સુતો, ઉમગ્ગો, અકપ્પો, અકરાણિજ્જો, દુજ્જાઓ, દુવ્યિચિંતિઓ, અણાચારો, અહિચિંદ્યાવ્યો, અસાવગ પાઉસગો, નાણો, તહ દંસણો, ચરિતાચરિતે, સુએ, સામાયે, તિણં ગુતીણાં, ચઉણં કસાયાણાં, પંચણં મણુલ્યાણાં, તિણં

ગુણવ્યાણાં, ચઉણહં સિક્કખાવયાણાં બારસ્સ વિહૃસ સાવગ ધ્રમસ્સ જું ખંડિયં, જું વિરાહિયં તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં! નવ્યાણું અતિચાર સંબંધી કોઈપણ પાપ-દોષ લાગ્યા હોય તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં!

બીજ આવશ્યકની આજા! લોગસ્સ ઉજ્જેચગરે, ધ્રમતિતથયરે જીણો; અરિહંતે કિતાઈસં, ચઉવીસંપિ કેવલી. ઉસભમજિયં ચ વંદે, સંભવ મબિનંદણાં ચ સુમર્દી ચ; પઉમપ્પહં સુપાસં, જીણાં ચ ચંદપ્પહં વંદે. સુવિહિં ચ પુષ્કદંતં, સીયલ-સિજ્જસ-વાસુપુજું ચ; વિમલમણાંતં ચ જીણાં, ધ્રમં સંતિં ચ વંદામિ. કુંથું અરં ચ મહિં, વંદે મુહિસુવ્યયં નમિજીણાં ચ; વંદામિ રિઝુનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણાં ચ. એવં માએ અભિથુઆ, વિહૃય રથ-મલા પહીણ જર-મરણા; ચઉવીસં પિ જીણાવરા, તિતથયરા મે પસીયંતુ. કિતિય વંદિય મહિયા, જે એ લોગસ્સ ઉતમા સિદ્ધા; આરણ્ગ બોહિલાભં, સમાહિ વર મુતમં દિંતુ. ચંદેસુ નિભ્મલયરા, આઈર્યેસુ અહિયં પર્યાસયરા; સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ.

ત્રીજ આવશ્યકની આજા! દીચ્છામિ ખમાસમણો! વંદિઉ જાપહિઅંશાએ, નિસીહિયાએ, અણુજાણાહ મે મિઉગાહં નિસીહિ-અહોકાયં-કાયસંકાસં ખમાસીજે ભે! કિલામો અપ્પકિલંતાણાં, બહુ સુભેણાં ભે રાઇ (સાંજે દિવસો બોલવું) વઈક્કંતો? જતા

બે? જવાણિજું ચ બે? ખામેમિ ખમાસમણો! રાઈં! (સાંજે દેવસિયં બોલવું) વઈક્કમં આવસ્તિસિયાએ પડિક્કમામિ ખમાસમણાણં, રાઈં (સાંજે દેવસિયાએ બોલવું) આસાયણાએ તિર્તીસત્તયરાએ જું કિંચિ મિરછાએ, મહા દુક્કડાએ, વચ્ચ દુક્કડાએ, કાચ દુક્કડાએ, કોછાએ, માણાએ, માચાએ, લોહાએ સર્વ કાલિયાએ, સર્વ મિરછોવચારાએ, સર્વ ઘમાઈક્કમણાએ આસાયણાએ જો મે રાઈં (સાંજે દેવસિઓ બોલવું) અઈયારો કાંઠો તરસ ખમાસમણો! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિછામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ. સ્વામીનાથ! સામાચિક એક, ચઉંબીસત્થો બે અને વંદના ત્રણા, એ ત્રણો આવશ્યક પૂરા થયા, તેને વિશે શ્રી વીતરાગદેવની આજામાં કાનો, માત્રા, ભીંડું, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછું, અધિક, વિપરિત ભણાયું હોય, તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તરસ મિરછામિ દુક્કડં!

ચોથા આવશ્યકની આજા! જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપને વિશે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે આલોઉં છું- એમ ભણાતાં, ગણાતાં, ચિંતવતાં ચૌટે પ્રકારે કોઈ પાપ-દોષ લાગ્યો હોય, તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તરસ મિરછામિ દુક્કડં! અને સમકિત રૂપ રતનજે વિશે મિદ્યાત્પરૂપ રજ, મેલ, દોષ લાગ્યો હોય, તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તરસ મિરછામિ દુક્કડં! હવે દરેક પાપોના

જે દોષ લાગ્યા હોય તે ચિંતવવા અને તેની માફી માંગવી. હિંસા, જુઠ, ચોરી, અબ્રહ્મા-કામભોગ, પરિગ્રહ, ભોગ-ઉપભોગ, કર્મદાનના ધંધા, અર્જિદંડ, છોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ-ક્લેષ-કલહ, આળ-ચાડી-ચુગલી, કપટ, મિથ્યાત્પ- એમ સમક્કિત પૂર્વક બાર ગ્રત, સંલેખણા સહિત અઢાર પાપસ્થાનક, પરચીસ મિથ્યાત્પ, ચૌદ સ્થાનના સંમૂહિત્તમ મનુષ્યની વિરાધના સંબંધી અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર જાણાતાં, અજાણાતાં, મન, વચન, કાયાએ કરી સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય, સેવતાં પ્રત્યે અનુમોદના કરી હોય તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તસ્સ મિરછામિ દુક્કડં!

શ્રી ગુરુદેવની આજાથી! શ્રી સીમંદ્ઘરસ્વામીની આજાથી! શ્રી શ્રી ચતારિ મંગલં, અરિહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં, સાહુ મંગલં, કેવલિ પત્રતો ધર્મો મંગલં, ચતારિ લોગુતમા, અરિહંતા લોગુતમા, સિદ્ધા લોગુતમા, સાહુ લોગુતમા, કેવલિ પત્રતો ધર્મો લોગુતમા, ચતારિ સરણાં પવજ્ઞભિ, અરિહંતે સરણાં પવજ્ઞભિ, સિદ્ધે સરણાં પવજ્ઞભિ, સાહુ સરણાં પવજ્ઞભિ, કેવલિ પત્રતો ધર્મં સરણાં પવજ્ઞભિ ચાર શરણાં, દુઃખ હરણાં, અપર શરણાં નહિ કોય. જે ભવ્ય પ્રાણી આદરે, અક્ષય અવિચન પદ હોય. અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિ તણા ભંડાર. ગુરુ ગौતમને સમરીએ, મનવાંછિત ફળ દાતાર. ભાવે ભાવના ભાવીએ, ભાવે દીજે દાન, ભાવે ધર્મ આરાધીએ, ભાવે કેવલજ્ઞાન. બોલો

શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાન કી જ્ય! જૈનશાસન દેવ કી જ્ય!
બોલો ભાઈ સબ સંતન કી જ્ય!

ચાર ગતિ, ચોવીસ દંડક, ચોરાશી લાખ જીવાયોનિ, એક
કોડ સાડીસત્તાણું લાખ કુલ કોટિના જીવને મારા જીવે આરંભે,
સમારંભે મન, વચન, કાયાએ કરી દુભવ્યા હોય; દ્રવ્ય પ્રાણ-
ભાવ પ્રાણ દુભવ્યા હોય; પરિતાપના કિલામના ઉપજાવી
હોય; કોધે, માને, માયાએ, લોભે, રાગે, છેષે, હારચે, ભયે,
ખળાયે, ધીઠાયે, આપથાપનાએ, પરઉથાપનાએ, દુષ્ટ લેશયાએ,
દુષ્ટ પરિણામે, દુષ્ટ દ્યાને-આર્ત-રૈદ્ર દ્યાને કરીને, દ્રિષ્ટિએ,
મમતે, હઠપણે, અવજ્ઞા કરી હોય; દુઃખમાં જોક્યા હોય,
સુખથી ચૂકવ્યા હોય; પ્રાણ, પર્યાય, સંજ્ઞા, ધંક્રિય આદિ
લબ્ધિ-અદ્ભુતી બ્રહ્મ કર્યા હોય; તો તે સર્વ મળી અઢાર લાખ,
ચોવીસ હજાર, એકસો વીસ પ્રકારે પાપ-દોષ લાગ્યા હોય તો;
અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તસ્સ ભિંઘામિ
દુક્કડં! ખામેમિ સવે જીવા, સવે જીવા ખમંતુ મે, મિતી મે
સાવ્યભૂએસુ, વેર મજજું ન કેળાઈ; એવં અહું આલોઇધિ, નિંદિયં,
ગરહિયં, દુગંછિયં, સમ્મં તિવિહેણ પડિક્કંતો, વંદામિ જિણ
ચઉંવીસં. ઇતિ અતિચાર આલોવ્યા, પડિક્કમ્યા, નિંધા,
નિઃશાસ્ત્ર થયા. વિશેષ વિશેષ અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી આદિ,
ગાણધરજી, આચાર્યજી, ઉપાદ્યાયજી, સાધુ, સાધ્વી, ગુર્વાંદિકને
ભુજો-ભુજો કરી ખમાવું છું, શ્રાવક-શ્રાવિકાજીઓને ખમાવું છું,

સમકિત ક્રષ્ણ જીવોને ખમાવું છું, ઉપકારી માતા-પિતા, ભાઈ-
બહેનોને ખમાવું છું તથા ચોર્યાશી લાખ જીવાયોનિના જીવોને
ખમાવું છું.

પાંચમાં આવશ્યકની આજા! રાઈં (સાંજે દેવસિયં બોલવું)
પાયરિછિત વિશુદ્ધનાર્થ કરેભિ કાઉસસગં. નમો અરિહંતાણાં,
નમો સિદ્ધાણાં, નમો આચરિયાણાં, નમો ઉવજજાચાણાં,
નમો લોએ સવ્યસાહૃણાં, એસો પંચ નભોકારો, સવ્ય પાવ
પણાસણો, મંગલાણાં ચ સવ્યેસિં, પઢમં હવદ મંગલં. ચાર
લોગસસનો કાઉસસગ કરવો.

ઇઝું આવશ્યકની આજા! શક્તિ અનુસાર નિયમ વગેરે
પ્રત્યાખ્યાન લેવાં. કોઈપણ પ્રત્યાખ્યાન-પરચ્યક્ખાણ ધાર્યા
પ્રમાણો, સીમંઘર ભગવંતની સાક્ષીએ ત્રણ નમસ્કાર મંત્ર ગણી
લઈ શકાય છે. સ્વામીનાથ! સામાયિક એક, ચર્ચિલસ્ટથો બે
અને વંદુણા ત્રણા, પ્રતિક્ષમણ ચાર, કાઉસસગં પાંચ અને ઇઝું
કર્યા પરચ્યક્ખાણાણ. આ ઇએ આવશ્યક પૂરાં થયા, તેને વિશે
શ્રી વીતરાગદેવની આજામાં કાનો, માત્રા, મીઠુ, પદ, અક્ષર,
ગાથા, સૂત્ર, ઓછું, અધિક, વિપરિત ભણાચું હોય,
તો અરિહંત, અનંત સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તસ્સ મિચામિ
દુક્કડં!

મિથ્યાત્વનું પ્રતિક્ષમણા, અબ્રતનું પ્રતિક્ષમણા, પ્રમાણનું
પ્રતિક્ષમણા, કષાયનું પ્રતિક્ષમણા, અશુભ યોગનું પ્રતિક્ષમણા-

આ સર્વ મળી બ્યાંસી બોલનું પ્રતિક્રમણ. એને વિશે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અજાચાર, જાણતાં, અજાણતાં, મન, વચન, કાચાએ કરી જે કોઈ પાપ-દોષ લાગ્યા હોય, તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તરસ મિચછામિ દુક્કડં!

ગયા કાળનું પ્રતિક્રમણ, વર્તમાન કાળનો સંવર અને આવતાં કાળના પરચ્છખાણા. એને વિશે જે કોઈ પાપ-દોષ લાગ્યા હોય, તો અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ તરસ મિચછામિ દુક્કડં!

સમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકૂંપા અને આસ્થા. સાચાની શક્ષા, ખોટાનું વારંવાર મિચછામિ દુક્કડં. દેવ અરિહંત, ગુરુ નિર્ગંધ, કેવલી ભાષિત દયામય ધર્મ. આ ત્રણ તત્ત્વ સાર, સંસાર અસાર. ભગવંત! આપનો માર્ગ સત્ય છે. તમેવ સરચં! તમેવ સરચં! કરેમિ મંગાલં, મહામંગાલં, થવ થુઈ મંગાલં.

પહેલું નમોત્થુણં શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોને કરું છું. નમોત્થુણં! અરિહંતાણં ભગવંતાણં, આદિગરાણં, તિતથયરાણં, સચં-સંબુદ્ધાણં, પુરિસુતમાણં, પુરિસ સિહાણં, પુરિસવર પુંડરિયાણં, પુરિસવર ગંધ હત્થીણં, લોગુતમાણં, લોગ નાહાણં, લોગ હિયાણં, લોગ પઈવાણં, લોગ પછેયગરાણં, અભય દયાણં, ચક્ષુ દયાણં, મર્ગ દયાણં, સરણ દયાણં, જીવ દયાણં, બોહિ દયાણં, ધર્મ દયાણં, ધર્મ દેસયાણં,

ધર્મ નાયગાણં, ધર્મ સારહીણં, ધર્મવર ચાઉરંત ચક્કવદ્ધીણં.
દીવો તાણં સરણ ગઈ પઈણીણં, અપ્પડિહ્ય વર નાણ, દંસણ
ધરાણં, વિચું છઉમાણં, જિણાણં-જાવયાણં, તિન્નાણં-
તારયાણં, બુદ્ધાણં-બોહ્યાણં, મુતાણં-મોચગાણં, સવ્વન્નુણં-
સવ્વદરિસીણં, સિવ, મયલ, મર્યા, મણંત, મક્ખય,
મવ્યાબાહ, મપુણરાવિતિ, સિદ્ધિગઈ નામધેય ઠાણં સંપત્તાણં,
નમો જિણાણં-જિય ભયાણં!

બીજું નમોતથુણં શ્રી અરિહંત ભગવંતોને કરું છું. નમોતથુણં!
અરિહંતાણં ભગવંતાણં, આઈગારાણં, તિતથયરાણં,
સચં-સંબુદ્ધાણં, પુરિસુતમાણં, પુરિસ સિહાણં, પુરિસવર
પુંડરિયાણં, પુરિસવર ગંધ હંથીણં, લોગુતમાણં, લોગ
નાહાણં, લોગ હિયાણં, લોગ પઈવાણં, લોગ પણેયગરાણં,
અભય દયાણં, ચક્કુ દયાણં, મગ્ગ દયાણં, સરણ દયાણં,
જીવ દયાણં, બોહિ દયાણં, ધર્મ દયાણં, ધર્મ દેસયાણં,
ધર્મ નાયગાણં, ધર્મ સારહીણં, ધર્મવર ચાઉરંત ચક્કવદ્ધીણં.
દીવો તાણં, સરણ ગઈ પઈણીણં, અપ્પડિહ્ય વર નાણ,
દંસણ ધરાણં, વિચું છઉમાણં, જિણાણં-જાવયાણં, તિન્નાણં-
તારયાણં, બુદ્ધાણં-બોહ્યાણં, મુતાણં-મોચગાણં, સવ્વન્નુણં-
સવ્વદરિસીણં, સિવ, મયલ, મર્યા, મણંત, મક્ખય,
મવ્યાબાહ, મપુણરાવિતિ, સિદ્ધિગઈ નામધેય ઠાણં સંપાવિઉ
કામાણં, નમો જિણાણં-જિય ભયાણં!

ત્રીજું નમોટથુણાં ધર્મગુરુ, ધર્મચાર્ય, ધર્મોપદેશાક, સમ્યકૃતપુરુપી બોધિબીજનાં દાતાર, જિનશાસનના શાણગાર એવી અનેક શુભ ઉપમાએ કરી બિરાજમાન જે જે સાધુ-સાદ્વીજુઓ વીતરાગદેવની આજ્ઞામાં જ્યાં જ્યાં વિચરતાં હોય, ત્યાં ત્યાં તેઓને મારી સમય સમયની વંદળા હોજો! સામાધિક પાળવી અથવા સંવર ત્રણ નમસ્કાર મંત્ર ગણી પાળવો.

સૂર્યાસ્ત વેળા પણ ઉપરોક્ત પ્રતિક્રમણ કરવું, પછી વાંચન, મનન, ચિંતન, ધ્યાન કરવું. તેમાં ચિંતવું કે- આ દેહ તો ગમે ત્યારે છુટવાનો જ છે, તો તેની ભમતા હ્મણાં જ કેમ ન છોડવી? અર્થાત્ દેહની ભમતા તત્કાળ છોડવાં જેવી છે. મારી અનાદિની યાત્રામાં આ દેહ તો માત્ર એક વિસામો જ છે, અને આ વિસામામાં જો હું મારું કામ ન કરી લઉં, તો પછી અનંતકાળ સુધી નંબર લાગે (વારો આવે) તેમ નથી. તેથી ભગવાને આ મારો છેલ્લો દિવસ છે, એમ જીવવા કછું છે. તેથી દેહ, પૈસા, પરિવારનો મોહ છોડી, માત્ર પોતાના આત્મા માટે જ ચિંતા, ચિંતન, મનન, ધ્યાન કરવાં જેવું છે- મારા આત્મા એ ચાર ગતિ, ચોવીસ દંડક, ચોર્યાશી લાખ જીવાયોજિમાં અનાદિ કાળથી પરિબ્રમણ કરતા, અનંતા અનંત ભવો કર્યા, અનંતા જીવો સાથે સગપણ તથા સંબંધ બાંદ્યા અને સર્વને મારા કરી માન્યા, મમત્વભાવથી ઘણો પરિણ્ઠ ભેગો કરી-મારો કરી માન્યો, પરંતુ આજથી મને પ્રભુ! આપની કૃપાથી ભાન

થયું. તેથી તે સર્વેને અરિહંત, અનંતા સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ અંતઃકરણપૂર્વક મન, વચન, કાયાએ કરી વોસિરાવું છું! હવે મારે એ સર્વે સાથે કોઈ જ સંબંધ નથી. વોસિરામિ! વોસિરામિ!! વોસિરામિ!!! ત્રણ મનોરથ- આરંભ-પરિગ્રહ તજી કરી, ક્યારે થઉં પ્રતધર; અંત સમય આલોચના, કરું સંથારો સાર. નિત્ય સૂતી વખતે સાગારી સંથારો ધારણ કરવો- આહાર, શરીરને ઉપધિ પરચ્યક્ષણું પાપ અઢાર; મરણ આવે તો વોસિરે, જીવું તો આગાર.

નોંધ- નિત્ય સવાર-સાંજ માતા-પિતાને પ્રણામ કરવા. રજાના દિવસે આ પ્રતિક્રમણાના અર્થો સમજવા અને ચિંતવવા. જે ઓને સવારે/સાંજે સમય ન મળે, તેઓ આ પ્રતિક્રમણ જ્યારે સમય મળે ત્યારે કરી શકે છે. બીજું, નિત્ય-જ્યારે પણ સમય મળે, નમરકાર મંત્રનું સ્મરણ કરવું. કોઈપણ શાસ્ત્ર વાંચતા ચાદ રાખવું કે- આ હું મારા માટે વાંચું છું, આમાં જણાવેલ સર્વ ભાવો મારા જીવનમાં ઉતારવાના છે. ત્રીજું હંમેશા ચાદ રાખવું કે-સાંખ તે જ મારં-સાચું તે જ મારં, નહિ કે મારં તે જ સારં-મારં તે જ સાચું; અને જે સાચું મળે, તે સ્વીકારવા તૈયાર રહેવું, ખોટી માન્યતાઓ છોડવા (બદલવા) તૈયાર રહેવું. મત-પંથ-સંપ્રદાય-વ્યક્તિ વિશેખનો આગ્રહ છોડી દેવો.

ધર્મ ન લજવાય તેને માટે સર્વ જૈનોએ પોતાનાં કુટુંબમાં, વ્યવસાયમાં-દુકાન, ઓફિસ વગેરેમાં તથા સમાજ સાથેનો પોતાનો વ્યવહાર સારો જ હોય તેનું દ્યાન રાખવું જરૂરી છે.

સમાધિ મરણ ચિંતન

સૌ પ્રથમ એ સમજવું જરૂરી છે કે મરણ એટલે શું અને ખરેખર મરણ કોનું થાય છે?

ઉત્તર- આત્મા તો અમર હોવાથી ક્યારેય મરણ પામતો જ નથી, પરંતુ ખરેખર આત્માનો પુદ્ગલકૃપ શરીર સાથેનો એકદ્વારાત્રવગાહ સંબંધનો અંત આવે છે, તેને જ મરણ કહેવાય છે. તેથી મરણ એટલે આત્માનું એક શરીર છોડી બીજા શરીરમાં જવું.

સંસારમાં કોઈ એક ઘર છોડી, બીજા સારા ઘરમાં રહેવાં જાય છે ત્યારે અથવા કોઈ જૂના કપડાં બદલાવી નવાં કપડાં પહેરે છે ત્યારે શોક કરતાં જણાતાં નથી. ટ્રેઇનમાં સર્વે પોત-પોતાનું સ્ટેશન આવતાં ઉત્તરી જાય છે, પરંતુ કોઈ તેનો શોક કરતાં જણાતાં નથી. તો મરણપ્રસંગે શોક કેમ થાય છે? તેનું સૌથી મોટું કારણ છે મોહ અર્થात् તેઓને મારા કરી માન્યાં હતાં, તેથી શોક થાય છે. સૌ કોઈ જાણે છે કે- સર્વેને એક દિવસ આ દુનિયામાંથી જવાનું છે, છતાં પોતા વિશે ક્યારેય કોઈ વિચાર કરતાં નથી અને તેની માટેની અર્થાત્ સમાધિ મરણની તૈયારી પણ કરતાં નથી; તેથી સર્વેએ પોતાના સમાધિ મરણ વિશે વિચારી તેના માટેની તૈયારી કરવા યોગ્ય છે.

તેથી પ્રેશન થાય કે સમાધિ મરણ એટલે શું અને તેની તૈયારી કેવી હોય? સમાધિ મરણ એટ લે એક માત્ર આત્મભાવે (આત્મામાં સમાધિભાવે) વર્તમાન દેછને છોડવો. અર્થાત् હું આત્મા છું, એવા અનુભવ સાથેનું અર્થાત् સમ્યગ્દર્શન સહિતનાં મરણને સમાધિ મરણ કહેવાચ છે અર્થાત્ સમાધિ મરણનું મહત્વ એટ લે છે કે તે જીવ સમ્યગ્દર્શન સાથે લઈને જાય છે અન્યથા અર્થાત્ સમાધિ મરણ ન હોતાં તે જીવ સમ્યગ્દર્શન વમીને જાય છે. લોકો સમાધિ મરણની તૈયારી અર્થે સંથારાની ભાવના ભાવતાં જળાય છે, અંત સમયની આલોચના કરતાં/કરાવતાં જળાય છે, નિર્યાપકાચાર્યની (સંથારાનો નિર્વાહ કરાવનાર આચાર્યની) શોધ કરતાં જળાય છે; પરંતુ સમ્યગ્દર્શન કે જે સમાધિ મરણનો પ્રાણ છે તેના વિશે લોકો અજાણ જ હોય તેવું જળાય છે. તેથી સમાધિ મરણની તૈયારી અર્થે, આ પૂર્ણ જીવન એકમાત્ર સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિના ઉપાયમાં જ લગાવવું ચોગ્ય છે. કારણ કે સમ્યગ્દર્શન વગર અનંતીવાર બીજું બધું જ કરવાં છાતાં આત્માનો ઉદ્ઘાર શક્ય બન્યો નથી, ભવભ્રમણનો અંત આવ્યો નથી. અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન વગર ગમે તે ઉપાય કચ્છથી, કદાચ એક-બે, થોડાક ભવો સારાં મળી પણ જાય છાતાં, ભવકટી થતી નથી અને તેથી કરીને અનંત દુખોનો અંત આવતો નથી અર્થાત્ નરક /નિગોદના નદાવા (ACQUAINTANCE =

હવે પછી એ જીવ કયારેય નરક/જિગોદમાં જવાનો નથી) થતાં નથી. માટે આવાં દુર્લભ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ અર્થે અને તૈયારીઓપે આ સંસાર પ્રત્યેનો વૈરાગ્ય, સંસારનાં સુખો પ્રત્યેની ઉદાસીનતા અને શાસ્ત્ર સ્વાદ્યાચથી ચથાર્થ તત્ત્વનો નિર્ણય આવશ્યક છે.

આ મનુષ્યભવ અત્યંત દુર્લભ છે, તેથી તેનો ઉપયોગ શેમાં કરવો તે વિચારવું અત્યંત આવશ્યક છે. કારણ કે જેવું જીવન જીવશો પ્રાય: તેવું જ મરણ હોય છે, માટે નિત્ય જગૃતિ જરૂરી છે. જીવનમાં નીતિ-ન્યાય આવશ્યક છે, નિત્ય સ્વાદ્યાય, મનન, ચિંતન આવશ્યક છે; કારણ કે આયુષ્યનો બંધ ગમે ત્યારે પડી શકે છે અને ગતિ અનુસાર જ મરણ વખતે લેશ્યા હોય છે. તેથી જેઓ સમાધિ મરણ ઈરેછતા હોય તેઓએ પૂર્ણજીવન સમ્યગ્દર્શન સહિત ધર્મમય જીવવું આવશ્યક છે. તેથી જીવનભર સર્વ પ્રયત્નો સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ અર્થે જ કરવાં યોગ્ય છે, કારણ કે સમ્યગ્દર્શન અર્થે કરેલ સર્વ શુભભાવ ચથાર્થ છે અન્યથા તે ભવકટી માટે અયથાર્થ નિવકે છે અને તે સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ બાદ પણ પ્રમાદ સેવવાં યોગ્ય નથી કારણ કે એક સમયનો પણ પ્રમાદ નહિ કરવાની ભગવાનની આજ્ઞા છે.

સર્વેએ માત્ર પોતાના જ પરિણામ ઉપર ક્રષ્ણ રાખવાં જેવી

છે અને તેમાં જ સુધારો દઈછવો. ‘બીજા શું કરે છે ?’ અથવા ‘બીજા શું કહેશે ?’ વગેરે ન વિચારતાં પોતા માટે શું ચોગ્ય છે, તે વિચારવું. આર્તદ્યાન અને રૈદ્રદ્યાનનાં કારણો ન સેવવાં અને જે ભૂલથી, અનાદિનાં સંસ્કારવશ આર્તદ્યાન અથવા રૈદ્રદ્યાન થયું હોય તો તરત જ તેમાંથી પાછા ફરવું (પ્રતિક્રમણ), તેનો પસ્તાવો કરવો (આલોચના) અને ભવિષ્યમાં આવું ફરી કયારેય ન થાય (પચ્ચાફ્ખાળા) તેવો ક્રદ્ધ નિર્ધાર કરવો. આવી રીતે દુદ્યાનથી બચી, પૂર્ણ થતન સંસારના અંતનાં કારણોમાં જ લગાવવાં ચોગ્ય છે. આવી જાગૃતિ જીવનભર માટે જરૂરી છે, ત્યારે જ મરણ સમયે જાગૃતિ સહિત સમાધિ અને સમત્વભાવ રહેવાની સંભાવના રહે છે કે જેથી સમાધિ મરણ થઈ શકે. સર્વજનોને આવું સમાધિ મરણ પ્રાપ્ત થાય તેવી ભાવનાસહ, જીનાજ્ઞા વિરાઙ્ક અમારાથી કાંઈપણ લખાચું હોય તો ત્રિવિદ્યે ત્રિવિદ્યે અમારાં મિરછામિ દુક્કડં !

ॐ શાંતિ! શાંતિ! શાંતિ!

આત્માર્થીએ દંબથી હંમેશા છૂ જ રહેવું જોઈએ અર્થાત् તેણે મન-વચન અને કાયાની એકતા સાધવાનો અભ્યાસ નિરંતર કરતાં જ રહેવો જોઈએ અને તેમાં અડચારારૂપ સંસારથી બચતા રહેવું જોઈએ.

કંદમૂળ વિશે

આપણે પૂર્વે જોયું કે કંદમૂળ ભક્ષણથી અનંત પાપ લાગે છે, તો કોઈને પ્રશ્ન થાય કે એવું કેમ છે? તેનું કારણ (LOGIC) શું છે?

ઉત્તર- આપણે પૂર્વે જોયું તેમ જે આપણે બીજાને આપીએ તે જ આપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી આપણે આપણા જીવન-ગુજરાનમાં, જે બીજા જીવોને દુઃખ આપીએ છીએ તે જ આપણાને પાછું (RECIPROCATE) મળશે. જેમ કે જ્યારે આપણે પ્રત્યેક વનસ્પતિનો ભોજનમાં ઉપયોગ કરીએ છીએ ત્યારે તેમાં સંખ્યાત જીવો હોવાથી જેટલું પાપ લાગે છે તેનાં કરતાં કંદમૂળ અર્થાત् અનંતકાચ વનસ્પતિનો ભોજનમાં ઉપયોગ કરવાથી, તેમાં અનંતા જીવો હોવાથી, અનંતગાણું પાપ લાગે છે અને તેથી તેનાથી અનંતા દુઃખો આવે છે.

આથી જ કહ્યું છે કે પૂર્ણજીવનમાં પ્રત્યેક વનસ્પતિકાચનો ભોજનમાં ઉપયોગ કરવાથી જે પાપ લાગે છે તેનાથી અનંતગાણું પાપ કંદમૂળ અર્થાત् અનંતકાચ વનસ્પતિનો એક ટુકડો ખાવાથી લાગે છે. કારણ કે તે કંદમૂળ અર્થાત् અનંતકાચના એક ટુકડામાં અસંખ્યાત પ્રતર (LAYER) હોય છે, તેવાં એક પ્રતરમાં અસંખ્યાત શ્રેણી (LINE) હોય છે, તેવી એક શ્રેણીમાં અસંખ્યાત

ગોળા (BALL) હોય છે, તેવાં એક ગોળામાં અસંખ્યાત શરીર (BODY) હોય છે અને તેવાં એક શરીરમાં અર્થાત् કંદમૂળ-અનંતકાય-નિગોદના એક શરીરમાં અનંતાનંત જીવો હોય છે. એ અનંતાનંત અર્થાત् કેટલાં?

ઉત્તર- સર્વે સિદ્ધોથી અનંતા-અનંત ગણા. તેથી કહી શકાય કે કંદમૂળ અર્થાત् અનંતકાયના એક ટુકડામાં અસંખ્યાત X અસંખ્યાત X અસંખ્યાત X અસંખ્યાત X અનંતાનંત જીવો હોય છે. તેથી સુખનાં અર્થી જીવોએ તે કંદમૂળના વપરાશથી બચવું જોઈએ કારણ કે તે અનંતા દુઃખનું કારણ બનવાં સક્ષમ છે અર્થાત્ તેનાં વપરાશથી અનંતા પાપકર્મો બંધાય છે કે જે અનંતા દુઃખનું કારણ બનવાં સક્ષમ છે. અસ્તુ!

આત્માર્થીને કોઈ પણ મત-પંથ-સંપ્રદાય-વ્યક્તિવિશેષનો આગ્રહ, હઠાગ્રહ, કદાગ્રહ, પૂર્વગ્રહ અથવા પક્ષ ન જ હોવો જોઈએ કારણ કે તે આત્માને માટે અનંતકાળની બેડી સમાન છે અર્થાત્ તે આત્માને અનંતકાળ રહાવનાર છે. આત્માર્થીને માટે ‘સારં’ તે મારું અને સાચું તે મારું’ હોવું અતિ આવશ્યક છે કે જેથી કરીને તે આત્માર્થી પોતાની ખોટી માન્યતાઓને છોડીને સત્યને સરળતાથી ગ્રહણ કરી શકે અને તે જ તેની યોગ્યતા કહેવાય છે.

રાત્રિભોજન વિશે

રાત્રિભોજનનો ત્યાગ મોક્ષમાર્ગના પથિક માટે તો આવશ્યક છે જ પરંતુ તેના આધુનિક વિજ્ઞાન પ્રમાણે પણ અનેક ફાયદાઓ છે. જેમ કે રાત્રે નવ વાગ્યે શરીરની ઘડિયાળ (BODY CLOCK) પ્રમાણે પેટમાં રહેલ વિષારી તત્ત્વોની સફાઈનો (DETOXIFICATION) સમય હોય છે, ત્યારે પેટ જો ભરેલું હોય તો શરીર તે કાર્ય કરતું નથી (SKIP કરે છે) અર્થાત् પેટમાં કચરો વધે છે પરંતુ જેઓ રાત્રિભોજન કરતાં નથી તેઓનું પાચન નવ વાગ્યા સુધીમાં થઈ ગયું હોવાથી તેમનું શરીર વિષારી તત્ત્વોની સફાઈનું કાર્ય સારી રીતે કરી શકે છે. બીજું, રાત્રે જમ્યા પછી બે થી ત્રણ કલાક સુધી સૂવાનું વજ્ય છે અને તેથી જેઓ રાત્રે મોકેથી જમે છે તેઓ રાત્રે મોકાં સૂવે છે. પરંતુ રાત્રે અગિયારથી એક વાગ્યા દરમિયાન ઘેરી ઊંઘ (DEEP SLEEP) લીવરની સફાઈ અને તેની નુકસાન ભરપાઈ (CELL REGROWTH) માટે અત્યંત આવશ્યક છે કે જે રાત્રિભોજન કરવાવાળા માટે શક્ય નથી, તેથી તે પણ રાત્રિભોજનનું મોટું નુકસાન છે. આરોગ્યની ક્રષ્ણા આ સિવાય પણ રાત્રિભોજન ત્યાગના બીજા અનેક ફાયદાઓ છે.

આયુર્વેદ, યોગશાસ્ત્ર અને જૈનેતર દર્શન અનુસાર પણ

રાત્રિભોજન વર્જય છે. જૈનેતર દર્શનમાં તો રાત્રિભોજનને માંસ ખાવા સમાન અને રાત્રે પાણી પીવાને લોહી પીવા સમાન જણાવેલ છે અને બીજું, રાત્રિભોજન કરવાવાળાના સર્વ તપ-જપ-જત્તા એ સર્વ ફોક થાય છે અને રાત્રિભોજનનું પાપ સેંકડો ચંદ્રાચતન તપથી પણ ધોવાતું નથી એમ જણાવેલ છે.

જૈન દર્શન અનુસાર પણ રાત્રિભોજનનું ઘણું પાપ જણાવેલ છે. અત્રે કોઈ એમ કહે કે રાત્રિભોજન ત્યાગ વગેરે પ્રતો અથવા પડિમાઓ(પ્રતિમાઓ) તો સમ્યગ્દર્શન બાદ જ હોય છે તો અમોને તે રાત્રિભોજનનો શો દોષ લાગે? તો તેઓને અમારો ઉત્તર છે કે રાત્રિભોજનનો દોષ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ કરતાં મિથ્યાદ્રષ્ટિ અધિક જ લાગે છે કારણ કે મિથ્યાદ્રષ્ટિ તેને રાચી- માચીને સેવતો (કરતો) હોય છે જ્યારે સમ્યગ્દ્રષ્ટિ તો આવશ્યક ન હોય, અનિવાર્યતા ન હોય તો આવાં દોષોનું સેવન જ નથી કરતો અને જો કોઈ કાળે આવાં દોષોનું સેવન કરે છે તો પણ ભીરભાવે અને રોગના ઔષધ તરીકિ કરે છે, નહિ કે આનંદથી અથવા સ્વરચ્છંદે. આથી કોઈપણ પ્રકારનો છળ કોઈએ ધર્મશાસ્ત્રોમાંથી ત્રણા ન કરવો કારણ કે ધર્મશાસ્ત્રોમાં દરેક વાતો અપેક્ષાએ હોય છે. તેથી કરીને પ્રતો અને પડિમાઓ(પ્રતિમાઓ) પાંચમાં ગુણસ્થાનકે કહી છે. તેનો અર્થ એવો ન કાઢવો કે અન્ય કોઈ નિમન ભૂમિકાવાળાંઓ તેને

અભ્યાસ અર્થે અથવા તો પાપથી બચવા ગ્રહણ ન કરી શકે. બલ્કે સૌઅને અવશ્ય ગ્રહણ કરવા ચોગ્ય જ છે કારણ કે જેને દુઃખ પ્રિય નથી એવા જીવો દુઃખના કારણારૂપ પાપો કેવી રીતે આચરી શકે ? અર્થાત્ ન જ આચરી શકે.

અસ્તુ!

આતમાર્થીએ એક જ વાત દ્યાનમાં રાખવા જેવી છે કે આ મારા જીવનનો છેલ્લો દિવસ છે અને જો આ મનુષ્યભવમાં મેં આત્મપ્રાપ્તિ ન કરી તો હવે અનંત, અનંત, અનંત..... કાળ પછી પણ મનુષ્યજગત, પૂર્ણ ઈન્ડિયોની પ્રાપ્તિ, આર્થ દેશ, ઉર્ચકુળ, ધર્મની પ્રાપ્તિ, ધર્મની દેશાના વગેરે મળે તેમ નથી, પરંતુ અનંત, અનંત, અનંત..... કાળ પર્યત અનંત, અનંત, અનંત..... દુઃખો જ મળશે. તેથી આ અમૂલ્ય-દૂર્લભ મનુષ્યજગત માત્ર શારીરિક-ઇન્ડિયજન્ય સુખ અને તેની પ્રાપ્તિ પાછળ ખર્ચવા જેવો નથી, પરંતુ તેની એકપણ પળને વ્યર્થ ન ગુમાવતાં, માત્રને માત્ર, ત્વરાએ શાશ્વત સુખ એવા આત્મિક સુખની પ્રાપ્તિ અર્થે જ લગાવવાં ચોગ્ય છે.

બાર ભાવના

- **અનિત્ય ભાવના-** સર્વે સંયોગો અનિત્ય છે, તે કોઈ જ મારી સાથે નિત્ય રહેવાવાળાં નથી, તેથી તેનો મોહ ત્યાગવો-તેમાં ‘હું પણું’ અને મારાપણું ત્યાગવું.
- **અશરણ ભાવના-** મારા પાપોના ઉદ્યવેળાં મને માતા-પિતા, પતની-પુત્ર, પૈસો વગેરે કોઈ જ શરણ થઈ શકે તેમ નથી, તેઓ મારં દુઃખ લઈ શકે તેમ નથી, તેથી તેઓનો મોહ ત્યાગવો-તેઓમાં મારાપણું ત્યાગવું પરંતુ ફરજ પૂરેપૂરી બજાવવી.
- **સંસાર ભાવના-** સંસાર એટલે સંસરણ-રહદારી અને તેમાં એક સમયનાં સુખની સામે અનંતકાળનું દુઃખ મળે છે; તો એવો સંસાર કોણે ગમે? અર્થાતું એક માત્ર લક્ષ સંસારથી છુટવાનું જ રહેવું જોઈએ.
- **એકટ્ય ભાવના-** અનાદિથી હું એકલો જ રહણું છું, એકલો જ દુઃખ ભોગવું છું; મરણ સમયે મારી સાથે કોઈ જ આવવાનું નથી, તો મારે શક્ય હોય તેટલું પોતામાં જ (આત્મામાં જ) રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો.
- **અન્યત્ત્વ ભાવના-** હું કોણ છું? તે ચિંતવનું અર્થાતું પૂર્વે જળાવ્યાં અનુસાર પુદ્ગલ અને પુદ્ગલ (કર્મ) આશ્રિત

ભાવોથી પોતાને જુદ્ધો ભાવવો અને તેમાં જ 'હું પણું' કરવું, તેનો જ અનુભવ કરવો, તેને જ સમ્યગદર્શન કહેવાચ છે. તે જ આ જીવનનું, એક માત્ર કર્તવ્ય હોવું જોઈએ.

- **અશુચિ ભાવના-** મને, મારાં શરીરને સુંદર બતાવવાનાં જે ભાવ છે અને વિજાતીયનાં શરીરનું આકર્ષણ છે, તે શરીરની ચામડીને હટાવતાં જ માત્ર માંસ, લોહી, પરં, મળ, મૂત્ર વગેરે જ જગ્યાચ છે કે જે અશુચિરૂપ જ છે; એવું ચિંતવી પોતાનાં શરીરનો અને વિજાતીયનાં શરીરનો મોહિત્યજવો, તેમાં મૂંજાવું (મોહિત થવું) નહિ.
- **આસ્તિ ભાવના-** પુણ્ય (શુભ) અને પાપ (અશુભ), એ બન્ને મારા (આત્મા) માટે આસ્તિ છે; તેથી વિવેક કરી પ્રથમ પાપોનો ત્યાગ કરવો અને એક માત્ર આત્મપ્રાપ્તિના લક્ષે શુભભાવમાં રહેવું કર્તવ્ય છે.
- **સંવર ભાવના-** સાચા (કાર્યકારી) સંવરની શરૂઆત સમ્યગદર્શનથી જ થાય છે, તેથી તેના લક્ષે પાપોનો ત્યાગ કરી, એક માત્ર સાચા સંવરના લક્ષે ક્રિયસંવર પાળવો.
- **નિર્જરા ભાવના-** સાચી (કાર્યકારી) નિર્જરાની શરૂઆત સમ્યગદર્શનથી જ થાય છે, તેથી તેના લક્ષે પાપોનો ત્યાગ કરી, એક માત્ર સાચી નિર્જરાના લક્ષે યથાશક્તિ તપ આચરવું.

- લોકસ્વરૂપ ભાવના-** પ્રથમ લોકનું સ્વરૂપ જાણાવું, પછી ચિંતવનું કે હું અજાદિથી આ લોકમાં સર્વે પ્રદેશો અનંતીવાર જનમ્યો અને મરણ પામ્યો; અનંતા દૃઃખો ભોગવ્યાં, હવે ક્યાં સુધી આ ચાલુ રાખવું છે? અર્થાત્ તેના અંત માટે સમ્યગ્દર્શન આવશ્યક છે, તો તેની પ્રાપ્તિનો ઉપાય કરવો. બીજું, લોકમાં રહેલ અનંતા સિદ્ધ ભગવંતો અને સંખ્યાતા અરિહંત ભગવંતો અને સાધુ ભગવંતોને વંદણા કરવી, અને અસંખ્યાતા શ્રાવક-શ્રાવિકાજીઓ તથા સમ્યગ્ક્રષ્ટિ જીવોની અનુમોદના કરવી, પ્રમોદ કરવો.
- બોધિ દુર્લભ ભાવના-** બોધિ એટલે સમ્યગ્દર્શન, અજાદિથી આપણી રખડપછીનું જો કોઈ કારણ હોય તો તે છે સમ્યગ્દર્શનનો અભાવ; તેથી સમજાય છે કે સમ્યગ્દર્શન કેટલું દુર્લભ છે, કોઈક આચાર્ય ભગવંતે તો કછું છે કે- વર્તમાન કાળમાં સમ્યગ્ક્રષ્ટિ, આંગળીના વેઢે ગાણી શકાય એટલાં જ હોય છે.
- ધર્મસ્વરૂપ ભાવના-** વર્તમાન કાળમાં ધર્મસ્વરૂપમાં ઘણી વિકૃતિઓ પ્રવેશી ચૂકેલ હોવાથી, સત્યધર્મની શોધ અને તેનું જ ચિંતન કરવું; સર્વ પુરુષાર્થ તેને પામવામાં લગાવવો.

◆ નિત્ય ચિંતન કણ્ણિકાઓ ◆

- ◆ એક સમકિત પાએ બિના, તપ-જપ-કિયા ફેંક;
જૈસા મુર્દા સિનગારના, સમજ કહે તિલોક.

અર્થાત् - સમ્યગદર્શન વગરની સર્વ કિયા-તપ-જપ-શ્રાવકપણું-કૃષ્ણકપણું-સાધુપણું વગેરે મહદાને શાણગારવાં જેવું નિરર્થક છે. અતે કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે આવાં સમ્યગદર્શન વગરની કિયા-તપ-જપ-શ્રાવકપણું-કૃષ્ણકપણું-સાધુપણું ભવનો અંત કરવાં કાર્યકારી નથી અર્થાત् તે ન કરવું એમ નહિ, પરંતુ તેમાં જ સંતોષાઈન જવું અર્થાત् તેનાથી જ પોતાને કૃત-કૃત્ય ન સમજતાં, સર્વ પ્રયત્ન એક માત્ર નિશ્ચય સમ્યગદર્શનની પ્રાપ્તિ અર્થે જ કરવાં.
- ◆ ભગવાનનાં દર્શન કર્ય રીતે કરવાં? ભગવાનનાં ગુણોનું ચિંતન કરવું અને ભગવાન, ભગવાન બનવા જે માર્ગ ચાલ્યાં તે માર્ગ ચાલવાનો ડ્રઢ નિર્ધાર કરવો તે જ સાચા દર્શન છે.
- ◆ સંપૂર્ણ સંસાર અને સાંસારિક સુખો પ્રત્યેના વૈરાગ્ય વગર અર્થાત् સંસાર અને સાંસારિક સુખોની રૂચિ સહિત મોક્ષમાર્ગની શરૂઆત થવી અત્યંત દુર્લભ છે અર્થાત્ સમ્યગદર્શનની પ્રાપ્તિ થવી અત્યંત દુર્લભ છે.

- ◆ જુવને ચાર સંજ્ઞા/સંસ્કાર-આહાર, મૈથુન, પરિગ્રહ અને ભય અનાદિથી છે, તેથી તેના વિચારો સહજ હોય છે. તેવાં વિચારોથી જેને છૂટકારો જોઈતો હોય તેઓએ પોતાનો તેના તરફનો ગમો તપાસવો અર્થાત્ જ્યાં સુધી આ સંજ્ઞાઓ ગમે છે અર્થાત્ તેમાં સુખ ભાસે છે, ક્રેમકે- ફૂતરાને હાડકું ચૂસવા આપતાં તેને તે તાળવામાં ઘસાતાં લોહી નીકળે છે, કે જેને તે એમ સમજે છે કે લોહી હાડકામાંથી નીકળે છે અને તેથી તેને તેનો આનંદ થાય છે કે જે માત્ર તેનો બ્રમ જ છે. આ રીતે જ્યાં સુધી આ આહાર, મૈથુન, પરિગ્રહ અને ભય અર્થાત્ બળવાનનો કર અને નબળાને કરાવવા/ દબાવવા ગમે છે ત્યાં સુધી તે જુવને તેના વિચારો સહજ હોય છે અને તેથી તેના સંસારનો અંત થતો નથી. તેથી મોક્ષેચુઅ આ અનાદિના ઉલટા સંસ્કારોને મૂળથી કાઢવાનો પુરુષાર્થ આદરવાનો છે કે જેના માટે સર્વપ્રથમ આ સંજ્ઞાઓ પ્રત્યેનો આદર નીકળવો આવશ્યક છે, તેથી સર્વ પુરુષાર્થ તેઓ પ્રત્યે વૈરાગ્ય થાય તેના માટે જ લગાવવો આવશ્યક છે કે જેના માટે સદ્ગ્રાંયન અને સાચી સમજાણ આવશ્યક છે.
- ◆ તમને શું ગમે છે? આ છે આત્મપ્રાપ્તિનું બેરોમીટર. આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ચિંતવાનો. જ્યાં સુધી ઉત્તરમાં કોઈ પણ

સાંસારિક ઇચ્છા/આકાંક્ષા હોય ત્યાં સુધી પોતાની ગતિ સંસાર તરફની સમજવી અને જ્યારે ઉત્તર- એક માત્ર આત્મપ્રાપ્તિ, એવો હોય તો સમજવું કે આપના સંસારનો કિનારો બહુ નજીક આવી ગયેલ છે. માટે તે માટેનો પુરુષાર્થ વધારવો.

- ◆ તમને શું ગમે છે? આ છે તમારી ભક્તિનું બેરોમીટર. અર્થાત્ ભક્તિમાર્ગની વ્યાખ્યા એ છે કે જે આપને ગમે છે, તે તરફ આપની સહજ ભક્તિ સમજવી. ભક્તિમાર્ગ એટલે વેવલાંવેડાંરૂપ અથવા વ્યક્તિરાગરૂપ ભક્તિ ન સમજવી, પરંતુ જે આપને ગમે છે અર્થાત્ જેમાં આપની રૂચિ છે તે તરફ જ આપની પૂર્ણ શક્તિ કામે લાગે છે; તેથી જેને આત્માની રૂચિ જગી છે અને માત્ર તેનો જ વિચાર આવે છે, તેની પ્રાપ્તિના જ ઉપાયો વિચારાય છે, તો સમજવું કે મારી ભક્તિ યથાર્થ છે અર્થાત્ હું સાચા ભક્તિમાર્ગ છું. અર્થાત્ જ્યાં સુધી તમને શું ગમે છે તેના ઉત્તરમાં કોઈ પણ સાંસારિક ઇચ્છા/આકાંક્ષા હોય અથવા કોઈ વ્યક્તિ હોય ત્યાં સુધી પોતાની ભક્તિ સંસાર તરફની સમજવી અને જ્યારે ઉત્તર- એક માત્ર આત્મપ્રાપ્તિ, એવો હોય તો સમજવું કે આપના સંસારનો કિનારો બહુ નજીક આવી ગયેલ છે. અર્થાત્ ભક્તિ એટલે સંવેગ સમજવો કે

જે વૈરાગ્ય અર્થાતું નિર્વદ સહિત જ આત્મપ્રાપ્તિ માટે કાર્યકારી છે.

- ◆ પૈસા પુણ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે કે મહેનતથી અર્થાતું પુરુષાર્થથી?

ઉત્તર - પૈસાની પ્રાપ્તિમાં પુણ્યનો ફાળો અધિક છે અને મહેનત અર્થાતું પુરુષાર્થનો ફાળો ઓછો છે. કારણ કે જેનો જન્મ પૈસાપાત્ર કુટુંબમાં થાય છે તેને, કોઈપણ પ્રયત્ન વગર જ પૈસા પ્રાપ્ત થાય છે અને ઘણાં લોકો ધંધામાં ઘણી મહેનત કરવાં છતાં પણ, પૈસા ગુમાવતાં જણાય છે. પૈસા કમાવવા માટે પ્રયત્ન આવશ્યક છે, પરંતુ કેટ લો? કારણ કે ઘણાં લોકોને બહુ ઓછાં પ્રયત્ને વધારે પૈસા પ્રાપ્ત થતાં જણાય છે, જ્યારે કોઈને ઘણાં પ્રયત્ન છતાં ઓછાં પૈસા પ્રાપ્ત થતાં જણાય છે; તેથી એ નિશ્ચિત થાય છે કે પૈસા પ્રયત્ન કરતાં પુણ્યને અધિક વરેલાં છે. તેથી જેને પૈસા માટે મહેનત કરવી આવશ્યક લાગતી હોય તેઓએ પણ વધારેમાં વધારે અર્દો સમય જ અર્થોપાર્જનમાં અને ઓછામાં ઓછો અર્દો સમય તો ધર્મમાં જ લગાવવાં ચોગ્ય છે કારણ કે ધર્મથી અનંત કાળનું દુઃખ ટળે છે અને સાથે સાથે પુણ્યનાં કારણે પૈસા પણ સહજ જ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ ઘઉં વાવતાં સાથે ઘાસ આપમેળે જ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ સત્યધર્મ કરતાં

પાપો હળવાં બને છે અને પુણ્ય તીવ્ર બને છે તેથી ભવકટીની સાથે સાથે પૈસો અને સુખ આપમેળે જ પ્રાપ્ત થાય છે અને ભવિષ્યમાં અવ્યાબાધ સુખરૂપ મુક્તિ મળે છે.

- ◆ પુરુષાર્થી ધર્મ થાય અને પુણ્યથી પૈસા મળે. અર્થાત् પૂર્ણ પુરુષાર્થ ધર્મમાં લગાવવો અને પૈસા કમાવવામાં ઓછામાં ઓછો સમય વેકફવો કારણ કે તે મહેનતના અનુપાતમાં (PROPORTIONATE = પ્રમાણ) નથી મળતાં પરંતુ પુણ્યના અનુપાતમાં મળે છે.
- ◆ કર્મોનો જે બંધ થાય છે, તેનાં ઉદ્યકાળે આત્માનાં કેવાં ભાવ થશે અર્થાત् તે કર્મોનાં ઉદ્યકાળે નવાં કર્મો કેવાં બંધાશે તેને અનુબંધ કહે છે; તે અનુબંધ અભિપ્રાયનું ફળ છે, માટે સર્વ પુરુષાર્થ અભિપ્રાય બદલાવવાં લગાવવો અર્થાત् તેને સમ્યકું કરવામાં લગાવવો.
- ◆ સ્વરૂપથી હું સિદ્ધસમ હોવાં છીતાં, રાગ-દ્રેષ્ટ મારાં કલંક સમાન છે તેને ઘોવાનાં (ટાળવાનાં) દ્યેયપૂર્વક, ઘગશ, અને દૈર્યસહિત ધર્મપુરુષાર્થ આદરવો.
- ◆ સંતોષ, સરળતા, સાદગી, સમતા, સહિષ્ણુતા, સહનશીલતા, નભ્રતા, લઘૃતા, વિવેક જીવનમાં કેળવવાં અત્યંત આવશ્યક છે.
- ◆ તપસ્યામાં નવવાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય અતિ શ્રેષ્ઠ છે.

- ◆ સંસારી જીવો નિમિત્તવાસી હોય છે. કાર્યરૂપ તો નિયમથી ઉપાદાન જ પરિણામે છે, પરંતુ તે ઉપાદાનમાં કાર્ય થાય ત્યારે નિમિત્તની હાજરી અવિનાભાવે હોય જ છે; અર્થાતું વિવેકે કરી મુમુક્ષુજીવ સમજે છે કે કાર્ય ભલે માત્ર ઉપાદાનમાં થાય, પરંતુ તેથી કરીને તેઓને સ્વરચંદે કોઈપણ નિમિત્ત સેવનનો પરવાનો નથી મળી જતો અને તેથી જ તેઓ નબળા નિમિત્તોથી ભીરભાવે દૂર જ રહે છે.
- ◆ સાધક આત્માએ ટી.વી., સિનેમા, નાટક, મોબાઇલ, ઇન્ટરનેટ વગેરે જેવાં નબળા નિમિત્તોથી દૂર જ રહેવું આવશ્યક છે, કારણ કે ગમે તેટલાં સારાં ભાવોને ફરી જતાં વાર નથી લાગતી. બીજું આ બધાં જ નબળા નિમિત્તો અનંત સંસાર અર્થાતું અનંત દુઃખની પ્રાપ્તિના કારણ બનવાં સક્ષમ છે.
- ◆ માતા-પિતાના ઉપકારોનો બદલો બીજુ કોઈ રીતે વાળી શકાતો નથી, એક માત્ર તેઓને ધર્મ પમાડીને જ વાળી શકાય છે. તેથી માતા-પિતાની સેવા કરવી. માતા-પિતાનો સ્વભાવ અનુકૂળ ન હોય તો પણ તેઓની સેવા પૂરેપૂરી કરવી અને તેઓને ધર્મ પમાડવાં, તેના માટે પ્રથમ પોતે ધર્મ પામવો આવશ્યક છે.

- ◆ અપેક્ષા, આગ્રહ, આસક્તિ, અહંકાર કાઢી નાખવાં અત્યંત આવશ્યક છે.
- ◆ સ્વદોષ જોવો, પર દોષ નહિ, પર ગુણ જોવો અને તે ગ્રહણ કરવો અત્યંત આવશ્યક છે.
- ◆ અજાદિની ઈન્ડિયોની ગુલામી છોડવા જેવી છે.
- ◆ જે ઈન્ડિયોનાં વિષયોમાં જેટલી આસક્તિ વધારે, જેટલો જે ઈન્ડિયોનો દુર-ઉપયોગ વધારે; તેટલી તે ઈન્ડિયો ભવિષ્યમાં અનંતકાળ સુધી મળવાની સંભાવનાં ઓછી.
- ◆ મારા જ કોઈ, માન, માચા, લોભ મારા કહુર શત્રુ છે, બાકી વિશ્વમાં મારો કોઈ શત્રુ જ નથી.
- ◆ એક એક કષાય અનંત પરાવર્તન કરાવવા શક્તિમાન છે અને મારામાં તે કષાયોનો વાસ છે, તો મારું શું થશે? માટે ત્વરાએ સર્વ કષાયોનો નાશ ઈચ્છવો અને તેનો જ પુરુષાર્થ આદરવો.
- ◆ અહંકાર અને મમકાર અનંત સંસારનું કારણ થવા સક્ષમ છે, તેથી તેનાથી બચવાનાં ઉપાય કરવાં.
- ◆ નિંદા માત્ર પોતાની કરવી અર્થાત્ પોતાના દુર્ગુણોની જ કરવી, બીજાના દુર્ગુણો જોઈને સૌ પ્રથમ પોતે પોતાનાં ભાવ તપાસવા અને જે તે દુર્ગુણો પોતામાં હોય તો કાઢી

નાંખવાં અને તેમના પ્રત્યે ઉપેક્ષાભાવ અથવા કરણાભાવ રાખવો કારણ કે બીજાની નિંદાથી તો આપણાને ઘણો કર્મબંધ થાય છે અર્થાતું કોઈ બીજાના ઘરનો કચરો પોતાના ઘરમાં ઠાલવતાં નથી જે, તેમ બીજાની નિંદા કરવાથી તેમના કર્મો સાફ થાય છે જ્યારે મારા કર્મોનો બંધ થાય છે.

- ◆ ઈર્ધી કરવી હોય તો માત્ર ભગવાનની જ કરવી અર્થાતું ભગવાન બજવા માટે ભગવાનની ઈર્ધી કરવી, અન્યથા નહિ; એ સિવાય કોઈની પણ ઈર્ધી કરવાથી અનંત દુઃખ દેવાવાળા અનંત કર્મોનો બંધ થાય છે અને જીવ વર્તમાનમાં પણ દુઃખી થાય છે.
- ◆ જાગૃતિ - હર સમયે રાખવી અથવા કલાકે-કલાકે પોતાના મનનાં પરિણામની ચકાસણી કરતાં રહેવી, તેનું વલણ કઈ તરફ છે તે જોવું અને તેમાં જરૂરી સુધારા કરવાં. લક્ષ એક માત્ર આત્મપ્રાપ્તિ જ રાખવું અને તે ભાવ ક્રઢ કરતાં રહેવો.
- ◆ અનંતકાળ સુધી રહેવાનાં બે જ સ્થાનો છે- એક, સિદ્ધાંતવસ્થા અને બીજું, નિગોંડ. પહેલામાં અનંત સુખ છે અને બીજામાં અનંત દુઃખ છે, આથી પોતાના ભવિષ્યને લક્ષમાં લેતાં સર્વેજનોએ પોતાના સર્વ પ્રયત્નો અર્થાતું પુરુષાર્થ એકમાત્ર મોક્ષાર્થે જ કરવા યોગ્ય છે.

- ◆ જે થાય તે સારા માટે-એમ માનવું. જેથી કરી આર્તદ્યાન અને રૈદ્રદ્યાનથી બચી શકાય છે. અર્થાત્ નવાં કર્મોના આખ્રવથી બચી શકાય છે.
- ◆ મારે કોનો પક્ષ-કોની તરફેણ કરતાં રહેવી? અર્થાત્ મારે ક્યો સંપ્રદિય અથવા ક્યા વ્યક્તિવિશેષની તરફેણ કરતાં રહેવી? ઉત્તર- માત્ર પોતાની જ અર્થાત્ પોતાના આત્માની જ તરફેણ કરતાં રહેવી કારણ કે તેમાં જ મારો ઉદ્ધાર છે, અન્ય કોઈની તરફેણ (પક્ષ) નહિ કારણ કે તેમાં મારો ઉદ્ધાર નથી, નથી, ને નથી જ કારણ કે તે તો રાગ્નેષનું કારણ થાય છે પરંતુ જ્યારે પોતાના આત્માની જ તરફેણ કરવામાં આવે ત્યારે તેમાં સર્વે જ્ઞાનીની તરફેણ સમાય જાય છે.
- ◆ જૈન કહેવાતાં લોકોએ રાત્રિના કોઈપણ કાર્યક્રમ-ભોજન સમારંભ ન રાખવાં જોઈએ. કોઈપણ પ્રસંગે ફૂલ અને ફટાકડાંનો ઉપયોગ ન કરવો જોઈએ.
- ◆ લગ્ન એ સાધક માટે મજબૂરી હોય છે, નહિ કે ઉજાણી કારણ કે જે સાધકો પૂર્ણ બ્રહ્માર્થ ન પાળી શકતાં હોય તેમને માટે લગ્ન-વ્યવસ્થાનો સહારો લેવા ચોગ્ય છે કે જેથી કરીને સાધક પોતાનો સંસાર, નિર્વિદ્ધને શ્રાવકદ્યર્મ અનુસાર વ્યતિત કરી શકે અને પોતાની મજબૂરી પણ ચોગ્ય મર્યાદા સહિત પૂરી

કરી શકે. આવાં લગ્નના ઉજવણાં ન હોય કારણ કે કોઈ પોતાની મજબૂરીને ઉત્સવ બનાવી, ઉજાણી કરતાં જણાતા નથી. તેથી સાધકે લગ્ન બહુજ જરૂરી હોય તો જ કરવાં અને તે પણ સાદાઈથી. બીજું, અતે જણાવ્યા અનુસાર લગ્નને મજબૂરી સમજુને કોઈએ લગ્ન-દિવસ વગેરેની ઉજાણી કરવા જેવી નથી અર્થાત્ તે દિવસે વિશેષ ધર્મ કરવા જેવો છે અને એવી ભાવના ભાવો કે હવે મને આ લગ્નરૂપ મજબૂરી ભવિષ્યમાં કૃયારેય ન હજો! કે કેથી કરી હું ત્વરાએ આત્મકલ્યાણ કરી શકું અને સિદ્ધાંત્વ પ્રાપ્ત કરી શકું.

- ◆ જન્મ એ આત્માને અનાદિનો લાગેલ ભવરોગ છે, નહિ કે ઉજાણી કારણ કે જેને જન્મ છે તેને મરણ અવશ્ય છે અને જન્મ-મરણનું દુઃખ અનંતું હોય છે અર્થાત્ જ્યાં સુધી આત્માની જન્મ-મરણરૂપ ઘટમાળ ચાલે છે, ત્યાં સુધી તેને અનંત દુઃખોથી છૂટકારો મળતો નથી અર્થાત્ દરેકે એક માત્ર સિદ્ધાંત્વ અર્થાત્ જન્મ-મરણથી કાયમ માટેનો છૂટકારો દરેછવા ચોગ્ય છે. તેથી આવાં જન્મના ઉજવણાં ન હોય કારણ કે કોઈ પોતાના રોગને ઉત્સવ બનાવી, ઉજાણી કરતાં જણાતાં નથી. તેથી સાધકે અતે જણાવ્યા અનુસાર જન્મને અનંત દુઃખનું કારણ એવો ભવરોગ સમજુને, જન્મ-દિવસ વગેરેની ઉજાણી કરવા જેવી નથી

અર્થાત् તે દિવસે વિશેષ ધર્મ કરવા જેવો છે અને એવી ભાવના ભાવો કે હવે મને આ જગ્યા કે જે અનંત દુઃખોનું કારણ એવો ભવરોગ છે, તે ભવિષ્યમાં ક્યારેય ન હોજો! અર્થાત् સાધકે એક માત્ર સિદ્ધત્વની પ્રાપ્તિ અર્થે અર્થાત् અજગ્યા બનવા અર્થે જ સર્વ પુરુષાર્થ લગાવવાં જેવો છે.

- ◆ છન્દોસ્થ આત્માના પ્રત્યેક પ્રદેશો અનંત કર્મવર્ગાણાઓ હોવાથી તે અશુદ્ધ આત્મા તરીકે જ પરિણમેલ હોય છે, તો તેમાં આ શુદ્ધાત્મા ક્યાં રહે છે? તેનો ઉત્તર એમ છે કે - બેદજ્ઞાનથી (પ્રજ્ઞાણીણીથી) અર્થાત્ જીવ અને પુરુષગલ વરચેના બેદજ્ઞાનથી અર્થાત્ જીવના લક્ષણાથી જીવને ગ્રહણ કરવો અને પુરુષગલના લક્ષણાથી પુરુષગલને અને પછી તેમાં પ્રજ્ઞારૂપીણીણીથી (તીવ્ર બુદ્ધિથી) વિભાવને ગૌણ કરી બેદજ્ઞાન કરતાં જ શુદ્ધાત્મા પ્રાપ્ત થાય છે.
- ◆ જો કોઈ કહે કે- આત્મા બહારથી અશુદ્ધ અને અંદરથી શુદ્ધ તો તેવું કથન અપેક્ષાએ સમજવું, એકાંતે અર્થાત્ વાસ્તવિક રૂપ નહીં કારણ કે જેવો આત્મા બહાર છે તેવો જ અંદર છે, અર્થાત્ આત્માના અંદરના અને બહારના પ્રત્યેક પ્રદેશો (ક્ષેત્રો) અનંતાનંત કર્માણવર્ગાણાઓ ક્ષીર-નીરવત લાગેલી હોવાથી, જેવી અશુદ્ધિ બહારના ક્ષેત્રે છે તેવી જ અશુદ્ધિ અંદરના ક્ષેત્રે પણ છે. પરંતુ અપેક્ષાએ બહાર એટલે વિશેષભાવરૂપ વિભાવભાવ અને અંદર એટલે

સામાન્યભાવરૂપ પરમપારિણામિક ભાવ કે જે ત્રણે કાળે શુદ્ધ જ છે અને તેથી જ વ્યક્તરૂપ આત્મા અશુદ્ધ અને અવ્યક્તરૂપ આત્મા શુદ્ધ છે અને તે અપેક્ષાએ અંદરથી શુદ્ધ અને બહારથી અશુદ્ધ એમ કણી શકાય અન્યથા નહિ. કોઈ આત્મામાં અંદર એકાંત શુદ્ધ ધ્યુવભાવ શોધતું હોય તો, તેવો એકાંત શુદ્ધ ધ્યુવભાવ આત્મામાં નથી અર્થાત् કોઈપણ કથન તેની અપેક્ષા સહિત સમજવું અનિવાર્ય છે, નહિ તો એવું માનવાવાળા નિયમથી બ્રહ્મરૂપ જ પરિણામશે.

- ◆ નવ તત્ત્વોથી બિન્દ સર્વથા શુદ્ધક્રવ્યની સિદ્ધિ થઇ શકતી નથી, માટે કોઈએ તેવા બ્રહ્મમાં રહેવાની જરૂર નથી કે પર્યાયથી બિન્દ સર્વથા શુદ્ધ ક્રવ્ય ઉપલબ્ધ થશે કારણ કે સાધનનો અભાવ હોવાથી એ શુદ્ધ ક્રવ્યની ઉપલબ્ધિ થઇ શકતી નથી પરંતુ કેવળ નવ તત્ત્વ સંબંધી વિકારોને બાદ કરતાં અર્થાત् ગૌણ કરતાં જ એ શુદ્ધાત્મા છે.
- ◆ કોઈપણ પ્રત્યાખ્યાન-પરચ્યક્ખાણ ધાર્યા પ્રમાણો, સીમંઘર ભગવંતની સાક્ષીએ ત્રણ નમરકાર-મંત્ર ગણી લેવાં અને દરેક પ્રત્યાખ્યાન-પરચ્યક્ખાણમાં અજાળપણાંના, અસમાધિનાં, તબિયત નિમિત્તે દવાનાં અને અન્ય કોઈપણ ઉપસર્ગના આગાર એમ ધારી રાખવું. કોઈપણ જાતના પ્રત્યાખ્યાન-પરચ્યક્ખાણ પાળવાની વિધિ-જે (પ્રત્યાખ્યાનનું નામ બોલવું) પ્રત્યાખ્યાન-પરચ્યક્ખાણ

કર્યા હતાં તે પૂરાં થતાં પાણું છું. સમકાએણ, ન ફાસિયં, ન પાલિયં, ન તિરિયં, ન કિહૃિયં, ન સોહિયં, ન આરાહિયં, આણાએ અણુપાલિયં ન ભવઈ તરસ મિચામિ દુક્કડં! ત્રણ નમસ્કાર-મંત્ર ગણવાં.

- ◆ ઘણાં સાધકોનો પ્રશ્ન હોય છે કે તમને આત્માનો અનુભવ થયો ત્યારે શું થયેલ? અર્થાત્ આત્માના અનુભવ કાળે શું થાય? તેઓને અમારો ઉત્તર છે કે- સ્વાત્માનુભૂતિકાળે શરીરથી બિન્દ એવો સિદ્ધસદસ આત્માનો અનુભવ થાય જેમાં શરીરનો કોઈપણ જાતનો અનુભવ ન હોય જેમ કે- ઘણાં સાધકો અમને પ્રશ્ન કરતાં હોય છે કે અમને પ્રકાશમય આત્માનો અનુભવ થયો અથવા કોઈ કહે છે કે- અમે એકદમ હળવાં ફૂલ જેવાં થઈ ગયાં હોઈએ તેવો અનુભવ થયો અથવા કોઈ કહે છે કે- અમે રોમાંચિત થઈ ગયા, વગેરે. તો આવા સાધકોને અમે જાણાવીએ છીએ કે- આવા બ્રમોથી છેતરાવા જેવું નથી કારણ કે સ્વાત્માનુભૂતિકાળે શરીરનો કોઈપણ જાતનો અનુભવ હોતો જ નથી માત્ર સિદ્ધસદસ આત્માનો જ અનુભવ હોય છે અર્થાત્ અંશો સિદ્ધત્વનો જ અનુભવ હોય છે અને પણી આત્મા બાબત કોઈપણ પ્રશ્ન રહેતો જ નથી એટલો સ્પષ્ટ અનુભવ હોય છે. અર્થાત્ સ્વાત્માનુભૂતિ બાદ શરીરથી ભેદજાન વર્તતું હોય છે, દા.ત.

સ્વાતમાનુભૂતિ બાદ આપ દર્પણાની સામે જ્યારે પણ જાઓ ત્યારે આપ કોઈ ત્રાહિત વ્યક્તિને નિહાળતા હો એવો ભાવ આવે છે.

- ◆ કોઈ એમ માને કે મુમુક્ષુ જીવને યોગ્યતા એના કાળે થઈ જશે, તેના માટે પ્રયત્નની જરૂર નથી; તો તેઓને અમે પ્રશ્ન કરીએ છીએ કે આપ જીવનમાં પૈસો, પ્રતિષ્ઠા, પરિવાર વગેરે માટે પ્રયત્ન કરો છો? કે પછી આપ કહો છો કે તે એના કાળે આવી જશે, બોલો આવી જશે? તો ઉત્તર અપેક્ષિત જ મળે છે કે અમો તેના માટે પ્રયત્ન કરીએ છીએ. તો અમે પ્રશ્ન કરીએ છીએ કે જે વસ્તુ અથવા સંયોગો કર્મો અનુસાર આપ મેળે આવીને મળવાના છે તેના માટે આપ ખૂબજ પ્રયત્ન કરો છો પરંતુ જે આત્માના ઘરનો છે એવો પુરુષાર્થ અર્થાત્ પ્રયત્નપૂર્વક આત્માના ઉદ્ધ્વાર માટે ઉપર જણાવેલ તથા અન્ય આચરણો જીવનમાં કરવામાં ઉપેક્ષા સેવો છો. તો આપ જૈન સિદ્ધાંતની અપેક્ષા ન સમજતાં તેને અન્યથા જ સમજયા છો એવું જ કહેવું પડશે કારણ કે જૈન સિદ્ધાંત અનુસાર કોઈપણ કાર્ય થવા માટે પાંચ સમવાયનું હોવું આવશ્યક છે અને તેમાં આત્મરસ્તભાવમાં પુરુષાર્થ એ ઉપાદાન કારણ હોઈને જે આપ તેની અવગાણના કરી માત્ર નિમિત્તની રાહ જોતાં બેસી રહેશો અથવા નિયતિ સામે જોઈ બેસી રહેશો તો આત્મપ્રાસિ થવી અત્યંત કરીન છે. તેથી કરીને દરેક

મુમુક્ષુ જીવે પોતાનો પુરુષાર્થ અધિકમાં અધિક આત્મધર્મ ક્ષેત્રે પ્રવર્તાવવો આવશ્યક છે અને થોડોક (અલ્પ) જ કાળ જીવનની જરૂરીયાતોને અજીર્ત કરવામાં નાંખવો તે પ્રથમ આવશ્યકતા છે.

- ◆ અનાદિથી પુરુષાલના મોહમાં અને તેના માટેની જ મારામારીમાં જીવ દંડાતો આવ્યો છે અર્થાત્ તેના મોહના ફળરૂપે તે અનંતા દૃઃખો ભોગવતો આવ્યો છે, તેથી ત્વરાએ પુરુષાલનો મોહ છોડવા જેવો છે. તે માત્ર શબ્દમાં નહિ, જેમ કે- ધર્મની ઊંચી ઊંચી વાતો કરવાવાળાં પણ પુરુષાલના મોહમાં ફસાયેલાં જણાય છે અર્થાત્ આ જીવ અનાદિથી આવી જ રીતે પોતાને છેતરતો આવ્યો છે તેથી સર્વે આત્માર્થીને અમારી વિનંતી છે કે આપે આપના જીવનમાં અત્યંત સાઈદ અપનાવી પુરુષાલની જરૂરિયાત બને તેટલી ઘટાડવી અને જાવજીવ દરેક જાતના પરિગ્રહની ભર્યાદા કરવી અર્થાત્ સંતોષ કેળવવો પરમ આવશ્યક છે કે જેથી પોતે એકમાત્ર આત્મપ્રાસિના લક્ષ માટે જ જીવન જીવી શકે છે અને અનંત અવ્યાબાધ સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આ પુરુષાલમાં અમારી કાંઈપણ ભૂલ-ચૂક થઈ હોય તો આપ સુધારીને વાંચશો અને અમારાથી જિનાજ્ઞા વિરઝ્ઞ કાંઈપણ લખાયું હોય તો અમારાં ત્રિવિદે ત્રિવિદે ભિરણામિ દુક્કડ!

પ્રશ્ન - ધર્મ એટલે શું?

ઉત્તર - ધર્મનો સામાન્ય અર્થ સંપ્રદાય અનુસાર કરવામાં/સમજવામાં આવે છે. પરંતુ ધર્મનો સાચો અર્થ ‘વસ્તુનો સ્વભાવ (ગુણધર્મો) તે ધર્મ’ છે.

પ્રશ્ન - આત્માનો સ્વભાવ (ગુણધર્મ) શું છે?

ઉત્તર - આત્માનો સ્વભાવ (ગુણધર્મ અર્થાત્ લક્ષણ) જાણવા-જોવાનો (દિખવાનો) છે.

પ્રશ્ન - આત્માની ઓળખ શું? તેનો અનુભવ કઈ રીતે થાય?

ઉત્તર - સર્વેજનોને પોતાના ભાવો, શાન, જગત, વગેરે જણાય છે. છતાં પોતાને આત્મા નહીં માનતાં શરીર સમજે છે કે જે મિથ્યાત્ત્વ છે. જો પોતાને શરીર માનવામાં આવે તો આંખ સારી ઢોવા છતાં મૃત્યુ બાદ તે આંખોથી દેખી શકતું નથી પરંતુ તે જ આંખોને જો કોઈ પ્રશ્નાચ્યુના શરીરમાં પ્રત્યારોપણ કરવામાં આવે તો, તે દેખી શકે છે. તેથી નક્કી થાય છે કે જાણવા-જોવાવાળો આત્મા મૃત શરીરમાંથી ચાલ્યો ગયો છે, જ્યારે તેવો જ જાણવા-જોવાવાળો આત્મા તે પ્રશ્નાચ્યુના શરીરમાં હાજર/બીરાજમાન છે કે જેને કારણે તે દેખી શકે છે. આ જ રીતે જાણવા-જોવાવાળા આત્માની ઓળખ કરી, આંખોથી બેયોને નિછાળે છે તે શાયક-જાણવાવાળો તે હું પોતે જ, નહિં કે આંખો અને તે જ હું છું, ‘સોહેં’, ‘તે શાનમાત્ર સ્વરૂપ જ હું છું’ એમ નક્કી કરવું અર્થાત્ હું માત્ર જોવા-જાણવાવાળો શાયક-શાનમાત્ર-શુદ્ધાત્મા હું એવી ભાવના ભાવવી અને તેમજ અનુભવવું. તે જ અનુભવની/સમ્યગદર્શનની રીત છે.

પ્રશ્ન - સમ્યગદર્શન માટે શું યોગ્યતા જરૂરી છે?

ઉત્તર - સામાન્ય રીતે સજજનતા, સરળતા, અન્યાય-અનિતિનો ત્યાગ, અભક્ષ્ય (માંસ, મરછી, માખણ, મધ, કંદમૂળ, રાત્રિભોજન, અથાશું, પાપડ, વગેરે)નો ત્યાગ, સપ્ત મહાત્વસન (જુગાર, દારુ, માંસ, વેશયાગમન, ચોરી, શિકાર અને પરખીગમન અથવા પરપુરુષગમન)નો ત્યાગ, ભવભ્રમણનો ડર, સંસાર અસાર લાગવો, ભવ રોગ સમાન લાગવો, સ્વ-આત્માના કલ્યાણની તીવ્ર ઈરંધા, બાર ભાવનાનું ચિંતન, સર્વ જીવોને મૈત્રી વગેરે ચાર ભાવનાથી જ જોવા-સમજવા, તત્ત્વનો નિર્ણય કરવો અને સાચા દેવ-ગુરુ-ધર્મ/શાસ્ત્રનો પરમ આદર આવશ્યક છે.

મૈત્રી ભાવના - સર્વ જીવો પ્રત્યે મૈત્રી ચિંતયવી, મારો કોઈ જ દુર્મન નથી એમ ચિંતયવું, સર્વ જીવોનું હિત દીખાવું.

પ્રમોદ ભાવના - ઉપકારી તથા ગુણી જીવો પ્રત્યે, ગુણ પ્રત્યે, વીતરાગ ધર્મ પ્રત્યે પ્રમોદભાવ લાવવો.

કરુણા ભાવના - અધર્મી જીવો પ્રત્યે, વિપરીતધર્મી જીવો પ્રત્યે, અનાર્થ જીવો પ્રત્યે કરણાભાવ રાખવો.

મધ્યરથ ભાવના - વિરોધીઓ પ્રત્યે મધ્યરથભાવ રાખવો.

- મુખપૃષ્ઠની સમજણ -
આપના જીવનમાં સમ્યગદર્શનનો સ્ફૂર્યોદય થાય અને તેના કુળાપ-અત્યાભાધ સુખસ્વરૂપ સિદ્ધ અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય એજ ભાવના.